ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 198 ՏԱՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Երկուշաբթի, 30 Դեկտեմբերի 1902 Երկուշաբթի, 30 Դեկտեմբերի ՏԱՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 198

Տարեկան 10 ռուբ., վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը 3 ր. 50 կոպ., ամիսը՝ (Թիֆլիսում) 1 ր., հատով 5 կ.: Բաժանորդ են գրւում Թիֆլիսում՝ միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis, Rédaction «Nor-Dar»

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով. Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., ռեկլամների համար կրկնապատիկ

Սոյն համարը բաղկացած է վեց երեսից:

Առաջիկայ համարը լոյս կըտեսնի 1903 թ. յունուարի 1-ին:

—

«Նոր-Դար»-ի բաժանորդագրութիւնը շարունակւում է: Տարին՝ 10 ռուբլի, 6 ամիսը՝ 6 ռուբլի: Արտասահմանի բաժանորդները վճարում են տարին՝ 40 ֆրանկ, 6 ամիսը՝ 25 ֆրանկ:

Արտասահմանում՝ «Նոր-Դար» ստացող ուսանողական ընկերութիւններ, այլ և այլ հաստատութիւններ ու մասնաւոր անձեր եթէ կամենում են 1903 թ. յունուարի 1-ից «Նոր-Դար»-ը ստանալ, պէտք է գրեն և իրենց հասցէն ուղարկեն:

—

Կայսրութեան մէջ և Կովկասում «Նոր-Դար»-ի սովորական և մշտական բաժանորդները պէտք է շտապեն բաժանորդ գրուել, եթէ կամենում են առաջիկայ տարին անընդհատ ստանալ «Նոր-Դար»-ը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող.—Տարւոյ վերջումը:
Քրօնիկոն. Լուրեր:
Մեզ գրում են.—Ս. Էջմիածնից: Երևանից: Հաղբաթից: Մարաղայից:
Ակնարկներ:
Մեր Թեմական հոգևոր դպրանոցների եկամտի ցայսօր անտես առնուած աղբիւրները:
Ջակեհ խոսքեր:
Մամուլի շուրջը:
Թղթակցութիւններ. Գանձակից:
Կրօնական վիճակագրութիւն Պարսկաստանում:
Քաղաքական.—Թիւրքիա: Հնդկաստան.
Պրինցեսս Լուիզի փախուստը:
«Նոր-Դար»-ի հեռագրներ:
Խառն լուրեր:
Ֆէլյէտօն.—Ղրամաֆոն:
Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 29 դեկտեմբերի 1902 թ.

ՏԱՐՈՒԱՑ ՎԵՐՋՈՒՄԸ

—

Այս տարին էլ հնացաւ, անցաւ. շարժւում ենք առաջ, դիմում ենք նոր տարուան:

Առաջ, միշտ առաջ. դրա մէջն է պարունակւում մարդկային ցեղի բարօրութիւնը:

Առաջադիմութիւնը կախուած է շարժումից, շարժում ֆիզիքական, մտաւոր և հոգեկան աշխարհում, բայց շարժում, որ մարդկային ցեղի բարօրութեան է ծառայում: Անկարելի է շարժումն դէպի յետ՝ ոչ մտաւոր և ոչ ֆիզիքական աշխարհում: Դէպի յետ շարժուելու միտքը և գործ դրած էներգիան դարձեալ ծառայում է շարժման դէպի առաջ, միմիայն ուշացումն և անկումն առաջ բերելով:

Ուրեմն մարդկութեան համար, մեր ժողովրդի համար անհրաժեշտը՝ յառաջադիմութիւնն է, շարժումն դէպի աւելի լաւը, դէպի աւելի կատարեալը:

Հինը որքան էլ որ լաւ լինէր, որքան էլ որ մօտիկ մեր սրտերին և թանկ մեզ համար, իբրև որոշ պայմանների արդիւնք, անվերադառնալի կերպով անցել է, որովհետև այդ պայմաններն այլ ևս գոյութիւն չունին, որոնք ստեղծեցին հինը: Հինը ծնում է նորը և մենք պէտք է նորի պայմանների հաշուի առնենք, յետ նայենք անցեալին, հնին, միմիայն նորն առաջ տանելու, նորն աւելի կատարելագործելու համար:

Այդ բանին ենք մենք ծառայել երկար տարիներ, այդ ճանապարհով պէտք է ընթանանք մենք և այսուհետև:

Մեր ժողովուրդն էլ ձգտում է լուսաւորութեան, քաղաքակրթութեան, և մատաղ սերունդներն ուզում են սովորել, դիմում են դպրոցներ. ամեն տեղ և ամեն կողմ նկատելի է շարժումը դէպի աւելի բարւոք վիճակ, դէպի կատարեալ կեանք. ընթերցասիրութիւնը, որ կապուած է այդ ձգտման հետ, հետզհետէ աւելի և աւելի, թէկուզև դանդաղ քայլերով, տարածւում է մեր ժողովրդի մէջ:

Ի՞նչ ունի անելու մամուլը: Մամուլը պէտք է որ առաջնորդէ ժողովրդի այդ բարի ձգտումները, և այդ կարող է անել միմիայն ժողովրդի միտքը զարգացնելով նրա սիրտը ազնուացնելով և հոգին բարձրացնելով:

Իսկ այդ ամենը կարող է կատարել մամուլը միմիայն այն դէպքում, երբ նա կարողանում է մըտքերն առողջ մտածելու և լուսաբար դատելու վարժեցնել, երբ նա չի ապականում սրտերը և չի շփոթում մտքերը ժամանակաւոր, անցաւոր յաջողութիւն վաստակելու,—յաջողութիւն, որ ամենևին կապ չունի ժողովրդի իսկական շահերի հետ ո՛չ ներկայումս և ոչ էլ ապագայում:

Ճշմարիտ յառաջադիմութիւնը մեզ ուղեցոյց ընդունելով, մենք շարժւում ենք դէպի առաջ և յոյս ունենք, որ մեզ հետ կը տանենք և մեզ հետևողներին, յառաջադիմութեան լոյսին ձգտողներին:

ՔՐՕՆԻԿՈՆ

—

Երեկ, դեկտեմբերի 29-ին Թիֆլիսում տօնուեց ֆինանսների մինիստրութեան հարիւրամեակը: Այդ առթիւ Թիֆլիսի արքունական գանձարանում գոհաբանական մաղթանք կատարուեց, որին ներկայ լինելու համար հրաւիրուած էին ֆինանսների մինիստրութեան հաստատութիւնների ներկայացուցիչները:

—Դեկտ. 28-ին Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութեան օգտին դեկադենտ—պարահանդէսն ըստ ամենայնի յաջող անցաւ: Հանդէսի տէր իշխանուհի Թումանեան ոչ մի աշխատանք չէր խնայել հանդէսի աջողութեան համար: Ժողովարանի դահլիճը զարդարուած էր դեկադենտ ոճով. դահլիճը և դրան կից սենեակներն ու նախասենեակներն, ինչպէս և սեղանատունը ծայրէ ի ծայր լիքն էին ամեն կարգի բազմութեամբ. կանանց և օրիորդների մեծամասնութիւնը հագնուել և զարդարուել էր դեկադենտ ոճին հետևելով: Պարահանդէսն անցաւ բաւականին կենդանի, պարողներն եռանդով պարում էին մինչև առաւօտեան ժամը 4-ը: Եկամտի կողմից էլ պէտք է որ հանդէսը աջողուած լինի, թէպէտև փողով յայտնիներից շատերը բացակայում էին:

— Եղբարք Ժամհարեանների առևտրական տան ներկայացուցիչը, մայրաքաղաքի թերթերի ասելով, այս օրերս 5000 ռուբլի է գրել Մոսկուայի քաղաքագլուխ իշխան Վ. Մ. Գոլիցինի տրամադրութեան տակ, բարեգործական նպատակով. ի յիշատակ վաղամեռ հանգուցեալ Իսահակ Ժամհարեանի:

— Թիֆլիսում տարածուած է Scabies (քոր) հիւանդութիւնը: Այդ հիւանդութեան տարածման առաջն առնելու համար քաղաքային բժշկական-առողջապահական խորհուրդը որոշել է ձեռք առնել հետևեալ միջոցները. 1) քոր ունեցող իւրաքանչիւր հիւանդի, բացի հարկաւոր դեղերից, ձրիաբար տալ նաև կանաչ սապոն. 2) հիւանդներին ձրիաբար տոմսակներ տալ բաղանիք գնալու և 3) առանձին հսկողութիւն ունենալ հիւանդների, ինչպէս և նրանց այցելած բաղանիքների մաքրութեան վրայ:

— Փոթում արքունական գանձարանի վրայ գործուած աւազակային յարձակման մասին «Կաւկազ»-ը հետևեալ ստոյգ տեղեկութիւններն է հաղորդում: Դեկտեմբերի 20-ին, օրուայ ժամը 12-ին, երբ գանձարանում, բացի ծառայողներից, կային մօտ 30 այցելու, ներս խուժեցին Բերդանի հրացաններով և ռեւոլվերներով զինուած 6 հոգի և նրանցից մէկն աղաղակեց. «Տեղներիցդ չըշարժուէք: Պառկեցէք», իսկ յետոյ շաբաթօրծները մէկէն պարպեցին հրացանները դէպի առաստաղը: Անակնկալից և վախից շշկլուած հասարակութիւնն անշարժ մնաց իր տեղում, իսկ ոմանք պառկեցին յատակի վրայ: Այն ժամանակ աւազակներից երկուսը կանգնեցին դռների մօտ և սկսեցին հրացան պարպել օդի մէջ, երկուսը յարձակուեցին գանձապահի վրայ, կոտրելով նրան հասարակութիւնից բաժանող վանդակապատը, իսկ մնացած երկուսն այդտեղ և եթ խլեցին այցելուներից ոմանց փողերը: Գանձարանի պաշտօնեաները, բոլորովին կորցնելով իրենց, սկսեցին դուրս թռչել պատուհաններից և թագնուել սեղանների և պահարանների տակ: Գանձապահի վրայ յարձակուող գործող երկու աւազակները խլեցին նրա ձեռքից դրամարկղի բանալին, բաց արին այդ դրամարկղը և վերցրին մէջն եղած բոլոր փողերը, նմանապէս և հաւաքեցին սեղանի վրայ թափուած արծաթ դրամները: Սրանից յետոյ աւազակները սկսեցին հեռանալ, հրացանները պարպելով: Այդ միջոցին գանձարանի կողքին գտնուած ոստիկանութեան վարչատնից հրացանների ձայների վրայ դուրս վազեցին երկու ոստիկան՝ Օսիպով և Կոշարաւա և, տեսնելով դրսի սանդուղքից իջնող աւազակներին, սկսեցին իրենց կողմից ռեւոլվեր պարպել նրանց վրայ. Օսիպովը մահացու կերպով վիրաւորեց մէկին կրծքից, իսկ Կոշարաւան վիրաւորեց մի ուրիշ աւազակի ոտից: Կրծքին վէրք ստացող աւազակը մի քանի քայլ անելուց յետոյ վայր ընկաւ մեռած: Այն ժամանակ նրա ընկերներից մէկը յետ արեց նրա պատրոնաշի գօտին, առաւ նրա հրացանը և փախցրեց իր հետ: Մնացած աւազակները, դրանց թւում նաև ոտից վէրք ստացողը, հեռացան, և ոչոք հետամուտ չեղաւ նրանց, չնայելով որ հրազէնների ձայների վրայ ամբոխ էր հաւաքուել: Այս բոլորը տևել էր 5 րոպէից ոչ աւելի: Վեց աւազակներից հինգը հագած էին գուրիական ազգային կարճ հագուստ, իսկ մէկը—չերքէզի չուխ: Կենդանի մնացած հինգ աւազակները դիմեցին դէպի Պալէօստոմ լիճը, որը գտնւում է Փոթու մօտ: Այդ ճանապարհին նրանք պիտի անցնէին Սև և Պիչորա կոչուած գետերից, որտեղ նրանց սպասում էին նաւակներ. նրանք նստեցին այդ նաւակներն և անյայտ գնացին: Աւազակների ետևից ուղարկուած ոստիկանական երեք պրիստաւները և 15 զինուորները չկարողացան նրանց հասնել: Նրանք անյայտացան Օզուրգէթի գաւառում: Հետևեալ օրը աջողուեց ձերբակալել միայն աւազակներից մէկին Լաշխուտի գիւղում. Դա փախստական մի աւազակ է Կվաշաձէ ազգանունով: Սպանուած աւազակը Օզուրգէթի գաւառի Լեսա գիւղացի է Խրիստափոր Կուչուլիա ազգանունով: Աւազակները գանձարանից յափշտակել են ընդամենը 30,810 ր. 48 կ.

— Բժշկապետ պ. Ա. Բաբայեան, երկու օրինակ «Նոր-Դար»ի բաժանորդ գրուելով, մի օրինակը նուիրում է իր կողմից Ալէքսանդրօվսկի (Սիբիր) կեդրոնական բանտին հայ տաժանակիր աքսորականների համար:

—

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ.— Այժմ բոլոր ուսումնարաններում աշխատում են գոնէ նոր շինութիւններ անելիս նոր յարմարութիւններ ստեղծել, սակայն Ս. Էջմիածնում այդպէս չեն անում, օրինակ վերջերս ճեմարանի համար շինուած սեղանատունը ոչնչով չի տարբերւում հասարակ գոմից. յատակը, հող է, առաստաղի գերանների վրայից կպցրած տախտակները ծածկուած են խսիրներով և որովհետև վերևից հող է թափւում, ուստի և սպիտակ կտաւներով են առաջն առել: Ճեմարանի նոր հիւանդանոցն էլ, որ շինւում է բարեգործ Թումայեանների հաշուով, պէտք է պատրաստ լինէր դեռ սեպտեմբերին, սակայն կապալառուն արդէն կապալավարձից էլ աւել է ստացել, բայց ցարդ չի վերջացրել գործը:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Ամենայն տարի տեղիս ս. Պօղոս և Պետրոս եկեղեցին տօնում է իր հանդիսաւոր տօնը, ուր թեմիս առաջնորդը բացատրում է տօնի նշանակութիւնը: Այս տարի էլ տօնուեց այդ հանդիսին, բայց այս անգամ սրբազան առաջնորդի քարոզն ընդհանրապէս նուիրուած էր Մոսկուայում անժամանակ վախճանուած բարեգործ Իսահակ Ժամհարեանցին: Տէր Սուքիաս սրբազանը գեղեցիկ և զգացուած կերպով ծանօթացրեց հասարակութեանը Իսահակ Ժամհարեանցի ազգին արած բարեգործութեանց հետ: Պատարագից յետոյ սրբազանը բոլոր քահանաների հետ միասին հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալի յիշատակին:

—Քաղաքային խորհուրդն իր վերջին նիստում վերջնականապէս որոշեց բերել տալ 15 լապտեր Գալկինի սիստեմի, որոնցից 8 հատը պէտք է դրուի Աստաֆեան փողոցի վրայ, իսկ մնացած 7-ը քաղաքի նշանաւոր տեղերում:

—Այստեղ է եկել մալառուսների դերասանական մի խումբ Կարմելիւկ-Կամենսկու ղեկավարութեամբ, խումբը տալիս է մի շարք ներկայացումներ: Չնայած ռուս բնակչութիւնն այստեղ այնքան էլ շատ չէ, բայց և այնպէս նրանք ունին իրենց առանձին թատրոնականների խումբը և ներկայացումներ են տալիս. իսկ մեր թատրոնականները քնած են: Շատ ցաւալի է:...

—

ՀԱՂԲԱՏԻՑ.—Մեր գիւղի հիւանդանոցից ձրիապէս օգտւում է մեր ամբողջ գաւառի ամեն ազգի բնակչութիւնը: Պարտաւորական չէ, որ այս հիւանդանոցն անպատճառ Հաղբատում լինի. կառավարութիւնը կարող է հիւանդանոցն այստեղից փոխադրել մեր գաւառի մի ուրիշ կէտը, որպիսի մտադրութիւն և կայ արդէն: Հարկ չըկայ աւելացնելու ի հարկէ, թէ ինչքան ցաւալի կլինի հաղբատեցիների համար, եթէ տեղի ունենայ այդ տեղափոխութիւնը: Իւրաքանչիւր հաղբատեցի շատ լաւ է հասկանում այդ բանը: Որպէս զի Հաղբատից չտեղափոխուի հիւանդանոցը, մեր հասարակութիւնը պէտք է տարեկան մի փոքրիկ գումար գտնէ և վճարէ տան վարձ հիւանդանոցի համար, որպիսի տնավարձ մինչև հիմա գանձարանն է վճարել: Այսպիսի օրինակներ շատ են եղել և միշտ էլ ուրիշ տեղացիներին աջողուել է հիւանդանոցը պահել: Եթէ հաղբատեցիները գլանան ու չտան այդ տնավարձը, որ ամենաշատը կարող է 300-ի հասնել, այն ժամանակ՝ հիւանդանոցը տեղափոխուելուց յետոյ՝ նրանք ստիպուած պէտք է 2000-ի մօտ մի գումար գտնեն ու մի բժիշկ ու մի ֆէլդշեր հրաւիրեն, եթէ չեն ուզում իրենց հիւանդներին բախտի բերմունքին թողնել:

—

ՄԱՐԱՂԱՅԻՑ (Պարսկաստան).— Մեզ մօտ եղանակները կատարեալ գարնանային են. հակառակ սովորականին՝ դեռ ոչ մի անգամ ձիւն չի եկել, իսկ անձրևներ ունենում ենք: Այդպիսով երկրագործ դասակարգը կարողացաւ շատ սերմացու ցանել, բայց թէ որչափ աջող կը լինի բերքը, դա կախուած է միմիայն առաջիկայ ձիւներից, որոնց անհամբեր սպասում են:

Սարդան անակնկալ կերպով թանկացաւ, թէև բերքը շատ առատ էր, նմանապէս Ուրմիայում: Այդ փոփոխութեան պատճառն էր արտասահմանի պահանջը և Ռուսիայի բազարի յարմար արժէքները: Այժմ ընտիր սարդան այստեղ ծախւում է 2 ռուբլի 20 կոպէկ պուդը: Մնացած ամբողջ ապրանքի ընդհանուր քանակութիւնը համարւում է 60—70 հազար պուդ:

— Պ. Միրզա Աֆթանդիլեանի հաշիւները քննողները խօսքից գործին չանցան, թէև գտնուեցան մի քանի տասնեակ ամենախոշոր զեղծումներ: Բանն այն է, որ ոչ ոք չի ուզում գործի ձեռնարկել, վստահորդ լինել: Այսպիսի հանգամանքներում անհրաժեշտ է Թաւրիզի առաջնորդարանի միջամտութիւնը, իսկ առաջնորդը... որտեղ է, առաջնորդը—չգիտենք...

— Վերջին շաբաթում քաղաքս այցելեց «Նադեժդա» ընկերութեան գործակալ Պ. Գ. Գաֆեան, որ պիտի շըրջի ամբողջ Պարսկաստանը գործակալութիւններ հիմնելու համար: Քաղաքումս էլ շուտով կը հիմնուի այդպիսի մի գործակալութիւն, որի գլխաւոր զբաղումը կլինի Ռուսիա սարդա փոխադրել:

— Պ. Գաֆեանը մի քանի խոստումներ արաւ «Արուսեան» Ֆոնդի վարչութեան: Յուսանք, որ վարչութիւնը կարող է օգտուել այդ առթից և Պ. Գաֆեանը կըկատարի իր խոստումները: Այդ բարենպատակ ֆոնդի գլխաւոր յոյսն արտաքին օգնութեան վրայ է: Յոյս կայ ռք հայ բարերարները չզլանան իրենց օգնութիւնը խաւարի անդունդի եզերքում կանգնած բազմաթիւ հայ օրիորդներին, որոնց կրթութեան ծանր ու պատասխանատու գործն իր վրայ է առել «Արուսեան» ֆոնդը։

ՍԿՆԱՐԿՆԵՐ

Գ.

Ներկայ համարով «Նոր-Դար»-ը փակում է իր գոյութեան տասն և իններորդ տարուայ շրջանը։ Կեանքը յոյս է, կեանքն անդադար կռիւ և մաքառում է նպատակին հասնելու համար։ Գաղափարական այն վսեմ գործը, որ շարունակ տասն և ինն տարիներ ոգեւորել է «Նոր-Դար»-ին, այսօր կանգնած է ամեն մի բանիմաց հայի առաջ իր բոլոր մեծութեամբ։ Սրտամաշ է այն անվերջ կռիւը, որ մղում էր «Նոր-Դար»-ը տասն և ինն տարուայ իր գոյութեան և գործունէութեան ընթացքում. սակայն այդ կռիւն իր մէջ պարունակում էր բարոյական մեծ յոյս, իր մէջ կրում էր մի մեծ մխիթարութիւն—այն՝ որ այդ բոլորը կատարւում է գաղափարի համար, ապագայ յաղթանակի համար։ «Նոր-Դար»-ի համար միշտ ատելի էր ներսը ոչինչ բովանդակութիւն չունեցող արտաքին փայլը և այդ անբովանդակ փայլով յափշտակուելը։ «Նոր-Դար»-ը խուսափել է միշտ ազգի ամեն մի յատկութիւնը գովելուց, ազգը քնեցնելուց։ Մեր ժողովուրդը դեռ ընկղմուած է խորին տգիտութեան մէջ, նրա մտաւորութիւնը և քննողական ընդունակութիւնը կաշկանդուած է մի շարք նախապաշարմունքներով։ Ոչ մի մտաւոր շարժում չի կարող իսկապէս առաջադիմական լուրջ երևոյթ համարուել, քանի որ սեպհականութիւն կըմնայ նեղ շրջանում։ Կուլտուրական խաղաղ գործունէութեան ճանապարհը շատ ծանր և մաշող ճանապարհ է։ Մեր առաջ դրուած են բազմաթիւ կենսական կարիքներ, որոնց հոգսը ծանրանում է ժամանակակից սերունդի վրայ. բայց յաճախ այդ սերունդը չէ ցոյց տալիս իրեն դիւրազգաց դէպի կենսական հարցերը և, կարծէք, մի պախարակելի անտարբերութեամբ արհամարհում է նրանց գոյութիւնը։

«Նոր-Դար»-ը ինչպէս անցեալում, այնպէս և ապագայում որոշ և պարզ կերպով ըմբռնում է իր առաջ դրած գործի ամբողջ ծանրութիւնը և նրա մաշող դժուարութիւնները, սակայն մի քայլ անգամ նա չէ տատանւում և նայում է առաջ դէպի իր գործունէութեան ուղին աւելի ևս ոգևորուած։ Թող սահմանափակ չարամիտ ուղեղները խոչընդոտներ հնարեն, թող նրանք միջոցներ որոնեն «Նոր-Դար»-ին վնասելու, թող շողոքորթ ստրուկ բնաւորութիւնները սրբացնեն իրենց ձգտումները, օգտուելով ժողովրդի տգիտութիւնից, բայց մենք հաւատում ենք ապագային, որովհետև մաքուր և անկեղծ են «Նոր-Դար»-ի ձգտումները, որովհետև ազգային և քաղաքացիական պարտաճանաչութեան զգացմունքն է «Նոր-Դար»-ի գործունէութեան ներքին խթանը։

Փող. Զաքարեան

ՄԵՐ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԵԿԱՄՏԻ ՑԱՅՍՕՐ ԱՆՏԵՍ ԱՌՆՈՒԱԾ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

—

IV*)

(Վերջ)

Ը) Աստրախանի թեմը, ըստ պաշտօնական «Տեղեկագրի», ունի 39 եկեղեցի, որոնց ընդհանուր դրամագլուխն է՝ 500456 ր. 54 կ., մուտքը՝ 70928 ր. 97 կ. (վանք չկայ)։ Հետևապէս՝ հանելով 1%՝ այդ թեմի հ. Դպրանոցին, ի դէպ վերջինիս գոյութեան, կըհասնի տարեկան (մօտաւորապէս)՝

5004 ր.+709 ր.=5713 ր.։

Այդ դպրանոցապատկան գումարից Աստրախանի թեմի՝ պաշտօնական «Տեղեկագրում» չնշուած տասը մասից ամեն մէկի վրայ ընկնում է տարեկան (մօտաւորապէս)՝

Աստրախան նահանգի Աստրախան քաղաքի 5 եկեղեցու վրայ՝ 1917 ր.։

Նիժեգորոդեան նահանգի Նիժնիյ Նովգորոդ քաղաքի (տօնավաճառատանը) 1 եկեղեցու վրայ՝ 136 ր.։

Ստաւրապոլի նահանգի 6 եկեղեցու վրայ՝ 263 ր.։

Թերեքեան շրջանի 12 եկեղեցու վրայ՝ 2353 ր.։

Կուբանեան շրջանի 6 եկեղեցու վրայ՝ 759 ր.։

Դաղստանի շրջանի 2 եկեղեցու վրայ՝ 40 ր.։

Անդրկասպեան երկրի 4 եկեղեցու վրայ՝ 128 ր.։

Թուրքեստանի շրջանի 1 եկեղեցու վրայ՝ 11 ր.։

Սարատովի նահանգի 1 եկեղեցու վրայ՝ («Տեղեկագրում» չկան կարևոր թուեր)։

Սիբիրի 1 եկեղեցու վրայ՝ («Տեղեկագրում» չկան կարևոր թուեր)։

Ի մի խմբելով բոլոր վերը բերածս թուերը՝ տեսնում ենք, որ, ըստ պաշտօնական «Տեղեկագրի», Ռուսիայի բոլոր վեց հայ թեմերն ունեն 1327 եկեղեցի, որոնց ընդհանուր դրամագլուխն է՝ 1522513 ր. 45½ կ., մուտքը՝ 478472 ր. 71½ կ. և 79 վանք, որոնց ընդհանուր դրամագլուխն է՝ 5746 ր. 61 կ., մուտքը 43762 ր. 96½ կ.։ Հետևապէս՝ հաշուելով իբրև դպրոցապատկան 1%՝ բոլոր չորս թեմերում գոյութիւն ունեցող և երկու թեմում թերևս գոյութիւն ունենալիք Հ. Հ. Դպրանոցներին կըհասնի տարեկան (մօտաւորապէս)՝ 15225 ր.+4784 ր.+57 ր.+437=20503 ր...։

Կրկնում եմ։ Այդ 20503 ր. գումարը ստացւում է, եթէ հաշուելու լինենք եկեղեցիների և վանքերի «դրամագլխից» և «մուտքից» իբր դպրանոցապատկան՝ միայն 1%։ Պարզ է, որ, եթէ Բարձրագոյն Հոգևոր իշխանութիւնն որոշելու լինի նոյն աղբիւրներից՝ իբր դպրանոցապատկան՝ 2%, այն ժամանակ 20503 ր. գումարը կըկրկնապատկուի։

Եւ այդ գումարից ցայսօր ժողովւում էր միայն 4802 ր. 14 կ., այն էլ այնքան անկանոն կերպով, որ երբեմն յարուցանում էր իրաւացի տրտունջներ...

Համաձայն պետ. օրէնքի XI հատ. 1 մաս. (հրատ. 1896 թ.) 1117, 1132, 1212 և 1213 յօդուածների՝ այդ 20503 ր. (կամ սրա կրկնապատիկը և այլն) գումարը վերցնելու հայ եկեղեցիների և վանքերի «դրամագլխից» և «մուտքից» և մեր այս կամ այն թեմական հոգևոր դպրանոցներին (կամ դպրանոցին) յատկացնելու իրաւունքը լիու իրացրուած է ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին։ Հետևապէս՝ Շամախու և Աստրախանի թեմերի եկեղեցիների և վանքերի «դրամագլխից» և «մուտքից» այդպիսով ստացուելիք գումարը (մօտաւորապէս)՝ 1323 ր.+5713 ր.=7036 ր. կարող են հայրապետական կոնդակով յատկացուել, զոր., մեր այն թեմական հ. դպրանոցներին, ուր կան աշակերտներ այդ թեմերից։...

Ի մի խմբելով-գումարելով սոյն յօդուածիս առաջին և այս վերջին մասերում չնշուած դպրանոցապատկան գումարները, որոնք, սակայն, ցայսօր անտես էին առնւում, տեսնում ենք, որ դրանց գումարը՝ ա) ծխականների տարեկան 2-ական կոպէկը+եկեղեցիներում և վանքերում «յատկապէս» ժողովուելիք տարեկան 1—ական րուբլին+վանքերի եկամտի (զուտ արդիւնքի) տասանորդը +բ) եկեղեցիների և վանքերի «դրամագլխի» և «մուտքի» 1%-ը կազմում է՝

Ա) Երևանի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի համար՝

ա) առնուազն 12—13 հազար ր.
+
բ) մօտաւորապէս 3314 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 15—16 հազար ր.։

Բ) Վրաստանի և Իմէրէթի Հ. Թ. Դպրանոցի համար՝

ա) առնուազն 6—7 հազար ր.
+
մօտաւորապէս 4108 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 10—11 հազար ր.։

Գ) Ղարաբաղի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի համար՝

ա) առնուազն 3—4 հազար ր.
+
բ) մօտաւորապէս 631 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 3—4 հազար ր.։

Դ) Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիայ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի համար՝

ա) առնուազն 4—5 հարիւր ր.
+
բ) մօտաւորապէս 5406 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 5—6 հազար ր

Ե) Շամախու թեմի համար՝

ա) առնուազն 900 ր. 86 կ.
+
բ) մօտաւորապէս 1323 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 2223 ր. 86 կ.։

Զ) Աստրախանի թեմի համար՝

ա) առնուազն 819 ր. 2 կ.
+
բ) մօտաւորապէս 5713 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 6532 ր. 2 կ.։

Ապա՝ ի մի խմբելով-գումարելով Ռուսիայի բոլոր վեց հայ թեմերում ցայսօր անտես առնուած դպրանոցապատկան բոլոր ա)+բ)—գումարները՝ համաձայն սոյն յօդուածիս առաջին և այս վերջին մասերի՝ կստանանք՝

ա) առնուազն 25—30 հազար ր.
+
բ) մօտաւորապէս 20503 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 45—50 հազար ր., որը հաւասար է 5% բերող առնուազն 9 հարիւր հազար—1 միլիոն ր. մայր գումարի...

Իսկ. իհարկէ, եթէ եկեղեցիների և վանքերի դպրանոցապատկան՝ 2%, կստացուեն հետևեալ թուերը՝

ա) առնուազն 25—30 հազար ր.
+ բ) մօտաւորապէս 41006 ր.

Ընդամենը՝ առնուազն 66—71 հազար ր., որը հաւասար է 5% բերող առնուազն 1 միլիոն 320 հազար—1 միլիոն 420 հազար մայր գումարի...

Եւ այդ մայր գումարը ստացւում է՝ չնայած որ «ա» կէտին վերաբերեալ վերցրած են minimum (ամենափոքր) թուերը...

Ես գիտմամբ մայր գումարի վերածեցի չնշուած ցայսօր անտես առնուած դպրանոցապատկան գումարները։

Մայր գումարը—մի ապահովութիւն է, որի շնորհիւ մեր՝ ցայսօր այնքան խախուտ և երերուն դպրոցական կեանքը դիւրութիւն է ստանում իրագործել դպրոցական նուիրական գործին վայել և պատմական գրաւիչ յառաջդիմութիւն ցոյց տալու ընդունակ՝ խաղաղ և հաստատուն ընթացք,—մի բան, որին ցայսօր, մեծ մասամբ, փոխարինել են նոյն գործի, երբեմն հիմքն իսկ խախտող՝ անհաստատ «տեսակէտներ»-ի, անհաստատ «տրամադրութիւններ»-ի և քմահաճոյքների էպիզոդները...

Թող վերացուեն մեր դպրոցական նիստ ու կացից այդ էպիզոդները, թող համօրէն իշխէ նուիրական գործին վայել և միակ պատուաբեր՝ սիստեմատիք կարգաւորումը...

Եւ ես կրկնում եմ վերև նշուածս հրաւէրը՝

Յանուն հասարակութեան խղճուկ զաւակի, յանուն աճող սերնդի ամենանուիրական իրաւունքների՝ թող վերջ տրուի այդ իրականութեան. թող մեր՝ և՛ բարձրագոյն, և՛ ստորին հոգևոր իշխանութիւնները և ատեանները՝ իրենց իրացրած լայն պաշտօնական իրաւունքներով հանդերձ, և՛ մեր հասարակութիւնը՝ իրեն վերապահուած այնքան հրապուրիչ բարոյական ասպարէզով հանդերձ—համախմբուեն պետ. օրէնքի որոշ յօդուածների՝ և՛ զատ զատ, և՛ համագումար, ներքին իմաստով ի վաղուց անտի սրբագործուած նուիրական գործի շուրջը։

Հասարակութեան խղճուկ զաւակը սպասում է։ Նա ունի այդ իրաւունքը...

Բժ. Սիմէօնեան-Նազարեան

ՊԱՏԵՀ ԽՕՍՔԵՐ

Ա.

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ

Հայ ազգը խօսքի հերոս է։ Հայ մարդը ինչ հասակի, դասակարգի և սեռի էլ պատկանելիս լինի, հէնց որ խօսելու առիթն քիչ ընձեռնեցաւ, կըսկսէ խօսել և խօսել անվերջ... Հայը, հակառակի պէս ամենից աւելի խօսում է այն ժամանակ, երբ, ընդհակառակը, բոլորովին հարկաւոր չէ խօսել, երբ պէտք է լռել։ Եհ, ինչ արած, լաւ թէ վատ՝ խօսելը մեր ազգային առանձնայատկութիւն է։ Ինչի՞ ենք մենք այդ քան շատ խօսում. ինչի՞ Աստուած զարգացրել է մեր ամբողջ մարմնի մէջ բերնի [illegible] միայն այդ փոքրիկ մկանը, մինչ նա չէր տեսնում, որ մեզ նոյնքան, թերևս և աւելի՝ պէտք են նոյնպէս զարգացած սիրտ. զարգացած միտք, ուժեղ ձեռքեր... Դժուար է բացատրել մեր շատախօսութեան, մեր, այսպէս անուանած խօսասիրութեան պատճառները։ Այդ մասին այսքանը միայն կարելի է ասել առանց ճշմարտութեան դէմ շատ մեղանչելու. երևի շատ խօսում ենք այն պատճառով, որ չենք գործել։ Գոնէ կեանքը ցոյց է տալիս, որ շատ գործ սիրող ազգերը քիչ են խօսում, աւելի ճիշտը՝ բնաւ չեն խօսում, որովհետև նրանց խօսքն էլ գործ է։ Օրինակ՝ անգլիացիք. նրանցից էլ գործ սիրող ազգ. բայց ինչքան քիչ և վատ են խօսում. յայտնի է, որ անգլիացիք վատ ճառախօսներ են։

Նուաստս էլ հայ է և, Աստուծոյ ողորմութեամբ, զուրկ չէ հայերի առաւելութիւն ու պակասութիւն կազմող առանձնայատկութիւնից,—գիտէ խօսել և սիրում է խօսել։ Թէ ինչպէս է խօսում,—այդ այնքան էլ հետաքրքրական չէ, բաւական է, որ խօսում եմ, բաւական է, որ լեզուս պարապ չէ և մաշում է բերնիս պատերը, շրթունքներս... Բոլոր հայերը խօսում են, ես ինչու պակաս պէտք է մնամ և քարվանում չլինեմ։

Բաւական չէ, որ կեանքումս եմ խօսում, ուզում եմ խօսել և լրագրի միջոցով. ուզում եմ, որ խօսքս լսեն շատերը, եթէ հնար է՝ նոյն իսկ ամբողջ հայութիւնը։ Այս այսպէս է։ Բայց, շիտակն ասած, ես ուզում եմ խօսել ոչ միայն խօսելու համար, այլև մի ուրիշ բանի համար էլ։ Մեր ժողովուրդն այժմ ապրում է այնպիսի պայմաններում, նրան ամեն կողմից կաշկանդում են աղքատութեան և տգիտութեան այնպիսի ճիւաղային շղթաներ, որ այժմ մի ուրիշ բան է պէտք, այժմ պէտք է ոչ թէ խօսք, այլ գործ։ Խօսքը այժմ տեղին է այնքան, որքան նա գործ է... Մենք մինչև այժմ շատ ենք խօսել և խօսում ենք. մեր խօսելով, միայն խօսելով՝ հասել ենք անուն և այն սև, վատ անուն... Հերիք խօսենք, քիչ էլ գործ, քիչ էլ գործենք։ Գործն է կեանք ստեղծում և ոչ խօսքը, խղճալի խօսքը։ Այդ հարցերի մասին շատ առիթ կ'ունենամ խօսելու, էլի խօսելու...

Ինչպէս վերևում ասացի՝ իմ այժմ խօսելու նպատակն է գործը։ Ես այժմ խօսում եմ՝ կարծելով, թէ այդ խօսքը օգտակար է, գործ է... Ես խօսելով՝ յաւակնութիւն չունիմ կարծելու, որ պարտաւոր են ինձ լսել ու սովորել։ Ես խօսում եմ իբրև մի հայ մարդ, որը տեսնում է իր ժողովրդի ներկայ վիճակը, ըմբռնում է և ուզում է մի բան անել։ Կարող է պատահել, որ իմ խօսքերիցս շատերը թերի, սխալ լինեն։ Ես ուզում եմ հայ ընթերցողի հետ խօսել, զրուցել և ոչ թէ նրան ճառել։ Այդ ընթերցողը կարող է ինձ հետ չըհամաձայնել և իր կարծիքը յայտնել իմ կարծիքների մասին։ Մի խօսքով՝ ես սպասում եմ հայ ընթերցողի հետ միասին որոնել ճշմարտութիւնը, այն ճշմարտութիւնը, որ բղխում է մեր կեանքից և մեր փրկութեան միակ միջոցն է։ Այդ ճշմարտութիւնը պէտք է որոնել և գտնել։ Նա մեզ ցոյց կըտայ, թէ մենք այժմ ինչ ենք և ինչ պէտք է լինենք...

Երբ քիչ թէ շատ բաւարար պատասխանեցինք այն հարցին, թէ «ինչ ենք և ինչ պէտք է լինենք», այն ժամանակ կարող ենք ասել, որ գտնուած է ճշմարտութիւնը, որ ճշմարտութիւնը մէկէն չի կարելի գտնել։ Նրան գտնելու համար հարկաւոր է աշխատանք և երկար աշխատանք։ Հայ մարդկանց շատախօսութիւնն արգելք է լինում, որ նրանք կեդրոնանան և մտածեն, մտածեն խոր և անկեղծ։ Շատախօսութիւնը խորամտութեան թշնամի և թեթևամտութեան պատճառն է։ Այդպիսի մտաւորութիւնը անպայման գործ է և գործ է ծնում... Հայ մարդիկ պէտք է այժմ. փոխանակ վատ և շատ խօսելու մտածեն, զգան, ըմբռնեն և գործեն։ Հայ ընթերցողն էլ այդպէս պէտք է լինի։ Նա շատ ու քիչ ընդունակ է, ինչպէս ամեն մի հայ, երկար և լաւ մտածելու։ Այն ինչ՝ ճշմարտութիւնը գտնելու համար պէտք է մտածել. գիտել, զգալ, մի խօսքով՝ ճշմարտութիւնը գտնելու համար՝ նրան պէտք է որոնել, նրա համար պէտք է աշխատել, չարչարուել. . Մի քանի կոպէկ վաստակելու համար մենք չենք կարող չաշխատել. մինչ ճշմարտութիւն վաստակելը, նրան գտնելը աւելի հեշտ է, որ նրա համար աշխատանք չհարկաւորուի։ Ոչ, ճշմարտութիւնը, բնական, անհամար ճշմարտութիւնը գտնելու համար՝ մենք պէտք է ծանր աշխատենք և, նոյն իսկ, խոր տանջուենք։ Երբ այդպէս եղաւ, երբ ճշմարտութիւնը գտնուեց, մեր հոգին կըլցուի վսեմ գործի օրգանական պապակով և մենք անկարող կըլինենք չսիրել գործը և չանել գործ... Սիրենք, որոնենք և գտնենք հնարաւոր ճշմարտութիւնը։

Գ. Աբէլեան

ՄԱՄՈՒԼԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Նոյեմբերի վերջերին Կ. Պոլսում վախճանուել է 48 տարեկան հասակում Գալֆայեան որբանոցի մայրապետ Երանուհի Յովհաննէսեանը։ Նա նոյն որբանոցի հիմնադիր մայրապետ Սրբուհի Գալֆայեանի որդեգրուհին էր, նախնական կրթութիւնը ստացել էր այդ որբանոցի մէջ և մայրապետ էր ընտրուել Սրբուհու մահից յետոյ, 1889 թուին։

Թէև ասուած է, թէ՝ «մեռելի մասին կամ լաւ, կամ ոչինչ», բայց «Բիւզանդիոն»-ը հանգուցեալ մայրապետ Երանուհու մասին խօսում է, բնաբան առնելով մի ուրիշ ասացուածք՝ «Մեռելներուն յարգանք կըպարտինք, մնացեալներուն՝ ճշմարտութիւն միայն» (Թիէր)։ «Բիւզանդիոն»-ի խօսած ճշմարտութիւնն այնպիսի ճշմարտութիւններից է, որ հանգուցեալի ոսկորները հազիւ թէ հանգիստ մնան գերեզմանում։

Երանուհի մայրապետ, ֆիզիքական նկարագրութեամբ, սեցած ջիղի կտոր մըն էր, նիհար, վտիտ, կազմուած մը։ Բայց սեւ սեւ աչքերուն մէջէն, տեսակ մը վառ գործունէութիւն կարտահոսէր։

Ծիծաղկոտ, զուարթ բնաւորութիւն մը, լեզուանի, շատախօս, համեղիչ, ողոքիչ, որ իրեն բնաւ չյարմարող սև շղարշ մը առած էր գլուխը։ Իբրև քարոզ, վազող, հասնող, քար կըհանէր տասն էրիկ մարդու։ Հետապնդումն եթէ երբէք ամենայն ինչ է բարեգործութեան մէջ, ինք անոր մարմնացումն էր, և զայն տարած հասուցած էր պինդերեսութեան անհրապոյր սահմաններուն։ Իր բովանդակ պաշտօնը կայացուցած էր մուրացկանութեան մէջ, Գալֆայեան որբանոցին համար ողորմութիւն հայցելուն մէջ՝ խանէ խան, տունէ տուն։ Այս սահմանը ծուռ էր. և գործն ալ աւելի ծուռ գնաց։ Օգնողները տարուէ տարի պակսեցան, քանի որ յայտնի եղաւ թէ Երանուհի Յովհաննէսեան ամեն բանէ առաջ իր մարդիկը, իրենները, ազգականները, խնամիներն ու սիրելիները կըհոգար, (ըստ առածին թէ Clarity begins at home, մարդ բարեգործութիւնն իր տունէն կըսկսի). և անոնց մէ աւելցածը միայն կուտար որբուհիներուն և թէ ճշմարիտ որբուհիներն ալ զանց կառնուէին թոշակաւորներ ընդունելու համար, որք ծնողք ունէին, կամ գէթ կարող չէին որբանոցի մը մէջ փակուելու, բայց իրենց պաշտպաններուն հանգստութեան համար կըղրկուէին հոն։ Իր բոլոր օրերն որբանոցէն դուրս անցընելով, հաստատութեան կրթական ու բարոյական խնամքն իսպառ զանց ըրած էր։ Գլուխ չի կար որբանոցին մէջ. վերջերս սիրտ ալ չմնաց, երբ միւս մայրապետներ, չհանդուրժելով Երանուհի մայրապետի զանազան ու բազմազան վարմունքներուն, առին քալեցին, և խեղճ փոքրիկ պատսպարեալները զրկուեցան կնօջական ու քրոջական խնամքներէ, որոնց չէր կրնար փոխանակել տարապայման ներկայութիւնն Երանուհի մայրապետին բովանդակ վստահութիւնը վայելող երիտասարդ քարտուղարի մը, որ հետզհետէ ամենայն ինչ կըդառնար կըլլար հոն։

Անով հանդերձ, խիստ նկարագիր, կռուող, վիճող, յանդուգն, Երանուհի մայրապետ գիտութեան և խորհուրդ մտիկ չէր ըներ, և որբանոցին ազդեցիկ համակիրներուն և սրբազան հայրերու խրատներուն ալ անսաստած էր, շուցելով ինչ ինչ թերութիւններ որք ալ աչքի կըզարնէին։

Եյուպի շոգենաւին մէջին քամարաներուն մէջ, եթէ տեսնէինք սեւ հագած կին մը որ սրունքը սրունքին վրայ դրած, յարաժամ կըծխէր, իր ամեն ազգէ դրացիներուն հետ բարձրաձայն խօսելով, ճռուողելով, ծիծաղելով, բնաւ չէիք տարակուսեր թէ անիկա Երանուհի մայրապետն էր, զի այնպիսի դէմք մը մէկ հատիկ էր նոյն շոգենաւերով ամէն օր երթևեկող հազարաւոր կիներուն մէջ ամեն ազգէ ու կրօնէ։ Անով հանդերձ, կարենար ալ. հակառակ ամեն ազդարարութիւններու թէ այսպիսի վարմունքներ մայրապետի անունին չէին վայլեր։

1887-էն ասդին ինն տարի շարունակ Խասգիւղ բնակած ըլլալով. մօտէն տեղեկացած էինք Գալֆայեան որբանոցին վիճակին՝ մեծ մայրապետին կեանքին վերջին տարիներուն մէջ, և իր յաջորդին առաջին տարիներուն մէջ։ Ոչ ոք մեզմէ աւելի աղէկ կրնար գիտնալ հաստատութեան ներքին կեանքը։ Ուր որ անկ էր իմացուցինք քանիցս թէ մայրապետութեան բնաւ կոչում չունեցող այս կնոջ տեսակ մը բանակալութեան ներքև այն հաստատութիւնն ոչ ներկայ կրնար ունենալ, ոչ ապագայ։ Բայց անանկ կըկարծուէր թէ անոր ձեռք դպչիլ չէր ըլլար, զի կարող էր անճահ խնդիրներ յարուցանել աջին ահգին, երբ թէ հանգուցեալ սուրբ և Սրբուհի Մայրապետին կտակը կեղծուէր:

---

*) Տես «Նոր-Դար» № 195

Եթէ Երանուհի մայրապետ գիտցած լլար ընթանալ մեծ մայրապետին շաւղին մէջ, ինչ առիթ, ինչ նախախնամական պատեհութիւն՝ Գալֆայեան որբանոցն օրրանն ըլլալու բարեգործական կարևոր հաստատութեան մը մայրաքաղաքիս մէջ, երբ անպաշտպան աղջիկներու համար որբանոցներ կըհաստատուէին ու կըխնամուէին վեհապետական բարձր օժանդակութեամբ և բարեսէրներու նպաստներով:

Բայց այն աստիճան վստահութիւն չի կար Երանուհի մայրապետին [illegible], քմահաճ և անզուսպ բնաւորութեան վրայ որ բարեգործութեան համար վերջերս ամէն տարի սատար ձեռնուած այն հազարաւոր լիրաներուն մէջէն հինգ փարա անգամ չգնաց Գալֆայեան Որբանոցը, որ տարուէ տարի ինկաւ, և աւելի ինկաւ բարոյապէս, քան նիւթապէս, թէև ներքին խեղճութիւնն ալ յետին ծայրին հասած էր վերջին ժամանակներս:

Երբ Սրբուհի Մայրապետին հիմնարկութիւնն աննկարագրելի աղմուկի մը հասաւ, Երանուհի Յովհաննէսեան շուարած, շմորած, աջին ահգին ինկաւ յուսահատ ճիչեր արձակելով: Բայց վերջապէս, ս. պատրիարքն ունեցաւ այն կտրուկ լեզուն զոր ալ աւելի առաջ նորը գործածելու իրաւունքն ալ ունէր արդէն, և կեդր. վարչութեան կողմէ օգնութեան համար պայման դրաւ հակակշիռ հաստատել որբանոցին մատակարարութեան վրայ: Այս արդարացի յայտարարութիւնը կայծակի պէս իջաւ մոլորեալ մայրապետին գլխուն. որուն արդէն վաղահաս քայքայեալ մարմինը չուսկայ կաթուածի անհատալի հարուածի մը: Եւ երբ պատրիարքարանի երկու պատուական գիտնականները, անոնք ալ իրենց դերը փոխած և գթութեան հրեշտակներու վերածուած, իրենց պատմական մուտքը կըգործէին աւերեալ խանգարեալ որբանոցէն ներս, նոյն ժամուն, ոչ նուազ ծանր հիւանդութեամբ մը բերնէն արիւն կըհոսեցնէր և անկողին կըյնար հիւանդ մայրապետին երկարամեայ խորհրդականն ու սատարն ու մտերիմը, որբանոցին քարտուղարը:

Ի վերջոյ «Բիւզանդիոն»-ն ասում է, որ այս ճկուն, զարթուն եայ, քմայքոտ բնաւորութիւնը կարող էր օգտակար լինել, «եթէ յատուկ դաստիարակութիւն մը, մ[illegible]պետի ճշմարիտ կոչում մը, հոգևո[illegible] մը և ազնիւ հեղինակութիւն մը դային ի բարին փարած ըլլային յարմար ժամանակին»: Այո, այդ ճշմարիտ է. բայց մնում է ասում են՝ «Եթէ-ն որ ցանենք, բողկ դուրս կըգայ...»:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԱՆՁԱԿ, 20 դեկտեմբերի. — Ամսիս սկզբներում, ինչպէս գրուած էր արդէն «Նոր-Դար»-ում, Գանձակի Նորաշէն թաղում ապրող դատաստանական պրիստաւ Միքայէլ Խօջայեանի տան վրայ անյայտ չարագործներ էին թափուել կողոպուտ գործելու նպատակով: Այս չարագործութիւնն աչքի է ընկնում իր վերին աստիճան յանդգնութեամբ, որովհետև տեղի էր ունեցել երեկոյեան դեռ ժամի 7-ին: Բարեբաղդաբար (ի հարկէ ոչ աւազակների համար) այս անգամ անփորձ անցաւ գործը և առանց որևէ կողոպտելու և ուրիշ բանի, աւազակները հեռացան շնորհիւ միայն պ. Խօջայեանի փեսայի (Քաղաքայ Հայրապետեանի), որը հէնց այդ րոպէին վերադառնալով բազարից, կռուի է բռնւում աւազակներից մէկի հետ (որի միջոցին թեթև կերպով վէրք է ստանում ձեռքի վրայ) և աղմուկ բարձրացնում: Չարագործների հետքը մինչև այժմ էլ չէ գտնուած ու դժուար թէ գտնուի էլ: Քաղաքումս վերջերս բաւական շատ գողութիւններ են կատարւում, իսկ Նորաշէն թաղում մանաւանդ, քանի որ այնտեղ ոստիկանական հսկողութիւն չկայ: Նորաշէնն ընկած է Գանձակի հայոց թաղից բաւական հեռու, Թուրքերով շրջապատուած այս վերջիններս ոչ առանձնարակ գիւղն, ոչ էլ «մարդ դառնալու» ցանկութիւն ունին. Նորաշէն և նրան շրջապատող Թուրք թաղերը մեր քաղաքային վարչութեան համար «խորթ զաւակի» պէս մի բան են: Այնտեղ ապրող մարդիկ կարծէք թէ քաղաքացի չլինին և հարկ տալիս չլինին: Ոչ մի կանոնաւոր փողոց ունին. տարին չորս բոլոր խեղճերը ցեխի սիրմի միջով են անցնում ու դարձ անում.— լուսաւորութիւն չկայ. ուղիղ է, ամեն մի երկու վերստի վրայ մի-մի լապտեր կայ դրած, այն էլ Զատիկ—Զատիկ են վառում: Քաղաքապետները այնտեղ կըգտնէք միայն հարկ հաւաքելիս. իսկ քաղաքագլուխը և քաղ. վարչութեան անդամները զուրկ իրենց կեանքում դեռ տեսած չլինին Նորաշէնը: Այս պայմաններում, ինչ կարծիք, որ գողութիւններ էլ կը կատարուեն այնտեղ, աւազակութիւններ էլ: Առհասարակ, ինչպէս քանիցս անգամ գրած ենք «Նոր-Դար»-ում Գանձակը կրիայի քայլերով է առաջ գնում իր արտաքին վերափոխութեան գործում. նոյն իսկ վերցրէք քաղաքի կեդրոնական մասը. այնտեղ էլ ոչ կանոնաւոր փողոցներ, ոչ կարգին լուսաւորութիւն կայ, և այս ամենի համար մենք պարտական ենք — մեր հոգևոր իշխանութեան միայն յատուկ, քաղաքային վարչութեան անտարբերութեան:

—Վերջերս մեր ժողովուրդի խօսակցութեան առարկայ է դարձած «Երևանեան» ս. Գէորգ եկեղեցու պատկանող խանութների կապալով տալու գործը: Այս եկեղեցին քաղաքի կեդրոնում ամենագեղեցիկ տեղն ունի մի շարք խանութներ, որոնք բաւական խոշոր եկամուտ կարող են բերել, ներկայումս գործող օրէնքի համաձայն, պէտք է որ յիշեալ խանութները կապալով տրուեն աճուրդի միջոցով. բայց բանից երևում է, որ այսպիսի դէպքերում մեր երէցփոխներն օրէնքից անտեղեակ են իրենց ձևացնում. այսպէս էլ ս. Գէորգի երէցփոխը յիշեալ խանութները կապալով տուել է առաջիկայ տարիների համար առանց կանոնաւոր աճուրդի իրեն ու իր մի քանի համախոհների «բարեհաճութեամբ», թէև սկզբում դիմողներին յայտնելիս է եղել, թէ պէտք է աճուրդ նշանակուի... Չենք իմանում ինչից դրդուած է պ. երէցփոխն այս ծանր գործ ինքն իրեն վճռել և ինչու է տեղիս հոգևոր իշխանութիւնն այդ բանը թոյլ տալիս: Բայց զարմանալին այս չէ: Այս առթիւ բողոքներ են ներկայացրել կոնսիստորիային և, ասում են, որ բողոքողներից մէկին, որը անձամբ ներկայացրել է կոնսիստորին, յայտնել են թէ կարգադրութիւն է եղած երէցփոխի «ինքնագլուխ» կատարած գործը քննելու և աճուրդ նշանակելու: Այսպիսի բաւականութիւն ստանալով բողոքատուն վերադառնում է Գանձակ. բայց միւս օրը Թիֆլիս է մեկնում հակառակ կողմի—երէցփոխի—պատգամաւորը և ապացուցում կոնսիստորիային, որ երէցփոխի արածը կանոնաւոր է և որ այսպէս են միշտ վարւում բոլոր երէցփոխները նոյնիսկ հէնց Թիֆլիսում, կոնսիստորիայի քթի տակ, ուրեմն ինչո՞ւ այս գլխում նա լռում է... Այսինքն ճիշտ պարսկական զօրքերի մէջ տիրող դիսցիպլինայի՝ համաձայն «Թող Մամադ-Ալին ասէ ուզիդ գնէ, ետէլ ուզիդ կըգնեմ»...: Եւ կոնսիստորիան ընկճւում է այս խորիմաստ պատգամաւորի փաստաբանութեան առաջ ու բողոքատուին խոստացած կարգադրութիւնը նորից փոխում: Շատ կոմիքական է այս րոպէը, թէև շատ ցաւալի միևնոյն ժամանակ: Արի ու այս ամենից յետոյ հոգևոր իշխանութիւնից օրէնք, ճշմարտութիւն և դիսցիպլինա պահանջիր...

Չարեքայ վանքի համար նոր նշանակուած վանահայր Վահան վարդապետն անցեալներս եկաւ Գանձակ և գնաց յիշեալ վանքը՝ իր նոր պաշտօնատեղին: Հրաւիրում ենք Վահան վարդապետի լուրջ ուշադրութիւնը իր դժուարին ու պատասխանատու պաշտօնի վրայ: Պէտք է ամեն կերպ աշխատել պահպանելու այն, ինչ որ երկար տարիների ընթացքում դառն քրտնքի միջոցով վաստակել է հանգուցեալ Աստուածատուր վարդապետը: Բացի այս պիտի աշխատել, որ Ս. Էջմիածինը կարողանայ՝ օգտուել Չարեքայ վանքին պատկանող ահագին կալուածքից: Մեր կարծիքով, այս գործն աջող կատարելու համար անհրաժեշտ է որ ս. Էջմիածինը վանահօրը մի օգնական նշանակէր, այն էլ մասնագէտ անտառապահութեան գործին տեղեակ մի անձ: Յիշեալ վանքն ունի մօտ 3000 դեսետին անտառ և մի վանահօր—ոչ մասնագէտի—ոյժից վեր է այնպիսի մի ահագինաւոր կալուածքի կանոնաւոր պահպանումն ու նրանից օգտուելը: Յիշեալ վանքն Աստուածատուր վարդապետի մահից յետոյ յանձնուած էր իր կայքով ու կալուածքներով մի քահանայի: Ասում են, որ այս քահանան հրաշքներ է գործել Չարեքայ վանքի կալուածները «անհետացնելու» գործում: Նոյն իսկ ասես գիւղացիների սրտին ցաւ է պատճառելիս եկել վանքի ժամանակաւոր կառավարչի վարմունքը. գիւղացիներից երկու հոգի վերջերս քաղաք եկած ժամանակ հետաքրքրական տեղեկութիւններ են յայտնած այս մասին և ցաւով պատմում, թէ ինչպէս Էջմիածնի կայքերն ու օգուտները քշւում են անտէրութիւնից: Խեղճ միամիտ գիւղացիներ. նոր են հասկանում, որ մեր հոգևոր իշխանութիւնն իր կայքի տէրը չէ, որ նա անտարբեր է ոչ թէ միայն այսպիսի, այլ նոյն իսկ շատ լուրջ գործերի մէջ և որ դարաւոր խոր քունը դեռ ես շարունակում է և կը շարունակի մինչև որ մի մեծ հարուածից կը սթափուի:—Ասում են, որ տեղիս ազգոյ գիմնազիոնի հայոց կրօնուսոյցի հարցը նորից է զարթնում. այս պաշտօնի համար վերջին մի տարի նշանակուել էր մօտիկ գիւղի մի քահանայ, որին այժմ գիւղացիներն յետ են պահանջում: Չենք իմանում ինչպէս կը վերջանայ վերջապէս այս հարցը, բայց անտեսելով մեր հոգևոր իշխանութեան դատապարտելի անտարբերութիւնը, կարծում ենք որ նա երբէք չի վճռուի ցանկալի նպատակով: Գիմնազիոնի կրօնուսոյցը դասաւանդում է կրօնք և տեղիս աղջկանց գիմնազիոնում, այնպէս որ շաբաթական ունի մօտ 46 դաս: Այս պատճառով փոքրահասակ աշակերտներ ու աշակերտուհիներ շատ անգամ ստիպուած են լինում մնալ կրօնի համար 6-րդ կամ 7-րդ դասին, որը շատ անյարմար է և չի կարող վատ չազդել նրանց առողջութեան վրայ: Այս հանգամանքն աչքի առաջ ունենալով, շատ ծնողներ չեն էլ թոյլ տալիս իրենց զաւակներին այսքան երկար նստել դպրոցներում և այսպիսով մասամբ սերունդը զրկւում է կրօն սովորելուց: Աւելի քան զարմանալին մեր Առաջնորդ գեր. Անանիա եպիսկոպոսի անտարբերութիւնն է: Այս տեսակ սառնասրտութիւն և վերին աստիճանի ծուլութիւն միայն մեր հոգևորականութիւնը կարող է ունենալ: Հաւատարիմ մնալով իր նախորդներին, Անանիա սրբազանը ոչ մի անգամ ոչ մի դպրոց չէ մտած և հետաքրքրուած կրօնի դասաւանդութեամբ: Եթէ այսպիսի մի լուրջ գործի էլ նա չի ուզում վերահասու լինել. ապա հետաքրքրական է, թէ իր պարտականութիւններից որն է նա ճշտութեամբ կատարում:

—Տարին վերջանում է. առաջիկայ են Նոր տարին և մեծ տօն օրերը: Այն ժամանակ, երբ փոքրահասակ զաւակները պիտի զուարճանան տօնածառերով, բազմաթիւ երեխաներ թշուառութեան մէջ, քաղցած փորով և արտասուքով են անցկացնում իրենց օրերը. որոնց տօնածառն էլ կըլինէր մի կտոր չոր հաց ու հագնելու զոյգ մի նոր շապիկ կամ մի ուրիշ բան: Մի մոռանաք, բարի մարդիկ, այս բաղդազուրկներին և օգնութեան ձեռք մեկնեցէք նրանց էլ: Հաւատացէք, որ ձեր փոքր իսկ լուման կըբաղդաւորացնէ այս թշուառներին, ոչ մի բան չպակասեցնելով հանդերձ ձեր զաւակների ապրուստից:

Արամազդ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Նամակ Պարսկաստանից)

Եթէ անուրանալի է. որ իսլամը իր ծննդեան օրից սկսած սրով ու հրով է առաջ ընթացել, եթէ անհաւատալի չէ, որ Իսլամի կոյր հետևող մեր՝ լաւ աւութեան Շահ-շահի՝ «Դինայի Կարպաշ» պարսիկները կարող էին իրենց երկրի հայերին սաղ-սաղ ուտել, ձուլել իրենց հետ և եթէ իրականութիւն է, որ Պարսկաստանի խորքերը տարագրուած մի բուռ հայ ժողովուրդ այսօր մեր աչքին է կանգնած իր ազգային բոլոր առանձնայատկութիւններով—մայրենի գրեթէ անաղարտ լեզուով, կրօնով, նախնեաց սովորութիւններով, և այլն, ապա ուրեմն այստեղ մի անգամ էլ աներկբայաբար պէտք է կրկնենք հայերի մասին իրաւամբ կազմուած այն հանրածանօթ ճշմարտութիւնը, թէ հայը, որն էլ հայրենազուրկ, մայր հողից կտրուած, հայութեան սիրտ—Էջմիածնից բարձրաբերձ սարեր և խորանդունդ ձորեր հեռու ընկած հայը՝ հրաշափառ և վառ սիրով է սիրում իր ազգը, իր եկեղեցին և իր հայրենիքը: Չլինէր այդպէս, այսօր թերևս մենք Պարսկաստանում, բացի նորագոյն ժամանակների եկուոր հայերից, չունենայինք և ոչ մի հայ, հայի հոտ ու գոյն: Բաղդազուրկ հայի սէրն իր ազգայնութեան այդ երեք հիմնաքարերը տածած ջերմ սէրը մեր աչքում աւելի է վեհանում և աւելի արդարանում, երբ մենք մօտիկից զննում ենք այն խեղդող ու այլասերող հալոցը—կրօնական վիճաբանութիւնը, որի միջով մերթ սառնարիւնութեամբ և մերթ չհամարձակուելով անցել է հայը իր սուրբ դարձման օրից սկսած մինչև մեր օրերը: Եւ ո՞վ գիտէ քանի տասնեակ տարիներ էլ կանցնէին, եթէ Իրանի գահը չունենար հանգուցեալ Նասր-Էդդին և ներկայ Մուզաֆֆէր-Էդդին հայասէր արքայից արքաների արժանաւոր ժառանգներ:

Կրօնական վիճաբանութիւնը իր սուր կերպարանքը ստացել է հէնց հայի Պարսկաստան ոտք դնելուց ի վեր ու այդպէս շարունակուել է մինչև հանգուցեալ Նասր-Էդդին Շահի օրերը, երբ արդէն սկսում է կամաց-կամաց Թեհրանի շրջակայքում կորցնել իր սրութիւնը և թոյլ կերպարանք ստանալ, սակայն դարձեալ խուլ անկիւններում պահում է իր նախկին դրութիւնը:

Եթէ վիճող կողմերն իրենց փաստերը քաղէին Ս. Գրքից և կամ Ղուրանից, մենք թերևս ոչինչ ունենայինք ասելու: Սակայն բանն այն է, որ հային անծանօթ են Ս. Գրքի ճշմարտութիւններն ու պահանջները, իսկ պարսկին՝ Ղուրանի բուն իմաստները: Հետևապէս մնում է, որ մէկը կամ միւսը իր դիմացինի կրօնական աշխարհահայեացքութիւնների խախտում և մոլար լինելը ցոյց տալու համար, որպէս փաստ նրա առաջ դնի իր տեսածները և իր լսած պառաւական հին-հին խօսքերը: Այդ մասին մի մօտաւոր գաղափար կազմելու համար տասնեակ օրինակներից որպէս նմուշ բերենք մի երկուսը:

Պարսկի մէկը թունդ վիճաբանութեան ժամանակ հարցնում է իր ընդդիմական հայից. «Ինչո՞ւ համար են ձեր վարդապետները իրենց գլխներին Գուլալ*) դնում»:—«Որպէս զի գտնեն Հազրաթ Ալիին և բռնեն նրան»,—պատասխանում է հայը:

—«Ինչի՞ց է, որ ամպը գոռգոռում է, կարո՞ղ ես ասել»,—հարցնում է պարսիկը հայից:

—Դա Եղիա մարգարէի քառաձի կառքի ձայնն է:

—Ո՛չ, սխալւում ես. դա Մահմեդի ահեղագոչ ձայնն է: Մահմեդն ու ձեր Յիսուսը տաւարով (իշով) ճանապարհորդում են երկնքի երեսով: Յիսուսի տաւարը յետ է մնում, իսկ Մահմեդը բարկանում է նրա վրայ, որ շտապի, հասնի իրեն...

—Ձեր քահանաները, ձեր վարդապետները ձեզ խաբում են.—ասում է մի ուրիշ պարսիկ մի ուրիշ հայի—նրանք այն իսկական գիրքը (?), որի մէջ ձեր բուն հաւատն է պարունակւում, ձեզ մօտ չեն կարդում, ծածկում են ձեզնից, եթէ կարդան, բոլորդ էլ սիրով կընդունէք մեր օրէնքը՝ մահմեդականութիւնը:

—Հազրաթ Իսան (Յիսուս) Հազրաթ Մահմեդից երեք աստիճան ցածր է,—ասում է մի այլ պարսիկ.—Մահմեդը հօթներորդ երկնքումն է, իսկ Հազրաթ Իսան՝ չորրորդ երկնքում:

Այսպիսի օրինակներ տասնեակներով ենք լսել տեղացի հայ բնակչութիւնից, բայց մէջ չենք բերում նրա համար, որ նրանց մէջ տգիտութեան անյարմար խօսքեր կան: Այսքանն էլ, կարծում ենք, բաւական է իմանալու համար, թէ ինչ ձևով են վիճում հայերն ու պարսիկները:

Բաւական է, որ մի հայ գործով գնայ մի քիչ խորը ընկած գիւղերը, իսկոյն այդ գիւղերում գտնուող կանաչ կապողները՝ սէյիդները, Ղուրանը կռնատակներին, կըգան և կըպատեն հայի կողքին ու կըսկսեն օրէնքից խօսել, Քրիստոսի մասին սատանայական և հրէշային բաներ ասել, հայ հոգևորականի փարաջայի տակով անցնել և վեղարի միջով դուրս գալ և այլն: Պատահել է, որ Քրիստոսի պատկերը խայտառակ կերպով նկարել են Մահմեդի կենդանագրին կողք ի կողք, սակայն հայի նախրան խայտառակ խօսքերից ընկճուած, իսկոյն և եթ եղծանել են:

Մինչև այսօր—ինչպէս հաւաստիանում են հայերը—դեռ չի եղել մի դէպք, մի վիճաբանութիւն, որի մէջ հայերը յաղթուէին. միշտ նրանք յաղթող և պարզերես են դուրս եկել պարսիկների խօսքերի առաջից, ի հարկէ լաւ խօսքին-լաւ, իսկ վատ խօսքին—վատ պատասխան տալով:

Աղուան.

Թեհրան, 16 դեկտ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ.—«Est-Ouest»-ի գործակալութիւնը գրում է մեզ, թէ Կ. Պոլսի օտար դեսպանատների մէջ մի լուր է պտտում, որ ամենքին զարմանք է պատճառում և որն եթէ իրականանայ, շատ մեծ հաճոյք չպիտի պատճառէ մի կարգ պետութիւնների կամ մի պետութեան: Այդ լուրն այն է, թէ սուլթան Աբդուլ Համիդը գրում է իր յիշատակարանը: Սուլթանն այս միտքը յղացել է մանաւանդ այն բանից, որ հայկական նահանգներում պատահած կոտորածների ժամանակ եւրոպական մամուլն իր անձի դէմ խիստ լեզու էր բանեցնում և շատ մեղադրանքներ էր բարդում սուլթանի վրայ: Համիդն այդ մեղադրանքները ջրելու և իր մեղքն ուրիշի վզին փաթաթելու համար է, որ սկսել է գրել իր կեանքի պատմութիւնը: Խիստ տեղեակ անձնաւորութիւններ, յիշեալ գործակալութեան ասելով, հաստատում են, թէ սուլթանի յիշատակարանը, երբ հրատարակուի, շատ մեծ աղմուկ պիտի հանէ, որովհետև նրա մէջ բազմաթիւ մերկացումներ պիտի լինին: Հաստատում են մանաւանդ, թէ այդ գրքի մէջ կան այնպիսի յայտարարութիւններ և յայտնութիւններ, որոնք բացարձակապէս հակասում են այն գաղափարներին և մեղադրանքներին, որ եւրոպական քաղաքական գործիչներն ունին սուլթան Համիդի մասին: Սակայն թող հանգիստ մնան այս յիշատակարանից վախեցողները,—աւելացնում է գործակալութեան թղթակիցը,—որովհետև հեղինակը մտադիր է հրատարակել այն իր մահից յետոյ, իսկ փադիշահը, հակառակ մերթ ընդ մերթ տարածուող լուրերին, նա բնաւ միտք չունի այս աշխարհը թողնելու:

—Դուռը Մակեդոնիայում ռեփորմներ մտցնող գլխաւոր վերատեսուչ Հուսէյին Հիլմի-փաշային լիազօրութիւն էր տուել պաշտօնանկ անելու բոլոր յանցաւոր պաշտօնեաներին: Սակայն, չնայելով այդ բանին,—ասում է «Temps»-ի Կ. Պոլսի թղթակիցը,—Դուռը հրաժարւում է հաստատել Հիլմի-փաշայի առաջադրութիւնները մի քանի պաշտօնեաների արձակման մասին: Դուռն իր մերժումը պատճառաբանում է նրանով, թէ չի ուզում դժգոհութիւններ յարուցանել պաշտօնեաների մէջ...

---

*) Գուլալն բամբակի թելից վեգարի ձևով երկակնանի գործուած մի իր է. որի մէջ ամեն տեսակ բան (հող, աղբ, բամբակ, պտուղներ և այլն) ածում և բառնում են էշը:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ.—Անգլիական լրագրները մանրամասնօրէն նկարագրում են Դէլիում տեղի ունեցած այն հանդիսաւոր դուրբարը, որի ժամանակ Էդուարդ VII-ը յայտարարուեց իբրև կայսր Հնդկաստանի։ Դուրբարից մի քանի օր առաջ հնդկական յիսուն ռաջաններ, ինչպէս և հարիւրաւոր հնդիկ ցեղապետներ բանակ էին ձգել Դէլիի չուրջը։ Նրանցից իւրաքանչիւրն ունէր հազարից մինչև տասն հազար մարդ. Նրանց հագուստի և առհասարակ շրջապատող պարագաների չքեղութիւնն անսովոր էր։ Հնդկաստանի փոխարքայ լորդ Կէրզօնին ու նրա կնոջը և Կոննաուտի հերցոգին ու հերցոգուհուն Դէլի մուտք գործած ժամանակ արքայավայել ընդունելութիւն ցոյց տուեց։ Հրապարակում չարէշար կանգնեցրած էին անթիւ փղեր։ Երբ հերցոգն ու հերցոգուհին երևացին, տէրերը փղերին չոքեցրին։ Փոխարքայ Կէրզոնն իւր կնոջ հետ նստեց ամբողջ Հնդկաստանում յայտնի մի ահագին փղի վրայ, որը պատկանում է Բենարեսի ռաջային. Կոննաուտի հերցոգն ու հերցոգուհին նստեցին մի ուրիշ ահագին փղի վրայ, որի տէրը Ջայփուրի ռաջան է։ Այնուհետև բոլոր հնդիկ ցեղապետները նստեցին իրենց փղերի վրայ։ Երբ Թափօրն առաջ շարժուեց, չարէշար կանգնած փղերը նորից ողջունում էին հերցոգին և փոխարքային, բարձրացնելով և իջեցնելով իրենց կնճիթները։ Ահագին հանդիսաւոր Թափօրը դիմեց դէպի մեծ Մողոլի տաճարը։ Փոխարքայի և հերցոգի փղերը մինչև գետին ծածկուած էին Թանկագին մետաքսեայ կտորներով, զարդարուած Թանկագին ակնեղէններով և ոսկեհուռ բանուածքներով։ Մնացած բոլոր փղերն էլ զարդարուած էին արծաթով, ոսկով և մետաքսեայ կտորներով։ Փղերի մէջքերին դրուած էին ոսկեայ և արծաթեայ գահի նման նստարաններ՝ զարդարուած Թանկագին քարերով։ Այդ բոլոր մի շարք հուր-հրաշին տուող լեռներ էին ներկայացնում։ Տեսարանը խիստ արտասովոր և խիստ ակնապարար էր և յիշեցնում էր հնդկական հեքիաթները։ Մինչդեռ այդ միենոյն ժամանակ Հնդկաստանի բնակչութիւնը բառիս բուն նշանակութեամբ կոտորւում է սովից...

—Բոմբէյից գրում են, որ հնդկական զօրքերի գլխաւոր հրամանատար լորդ Կիտչեները սկսել է եռանդով սովորել հնդկական ուրդու կոչուած բարբառը, որով խօսում է սիպայիների մեծամասնութիւնը։ Նրա նպատակն այն է, որ բնիկ զինուորների հետ խօսէ առանց Թարգմանի։ Լորդ Կիտչեները յաճախ մերթ հասարակ սպայի, մերթ հասարակ զինուորի շոր է հագնում և շրջում է զօրքի մէջ, որպէսզի իւր աչքով տեսնէ զօրքի դրութիւնը և իւր ականջով լսէ, Թէ ինչ է խօսւում զօրքի մէջ։

ՊՐԻՆՑԵՍԱ ԼՈՒԻԶԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Սաքսոնիայի կրոնպրինցը ցանկութիւն է յայտնել կարգադրել իրաւաբանական տեսակէտից այն դրութիւնը, որ ստեղծուել է իւր կնոջ մինչև վերջնիս փախստի պատճառով։ Այս բանի համար Սաքսոնիայի Թագաւորը մի առանձին դատարան է կազմել եօթ հոգուց բաղկացած։ Կրոնպրինցը պիտի խնդրէ այդ դատարանին կայքի բաժանումն և այսպէս անուանուած «séparation de corps» իւր կնոջ հետ, որովհետև, իբրև կաթոլիկ, ամուսնալուծութիւն նա Թոյլ չի տալիս։ Բացի սրանից, արքունիքը սաքսոնական ամբողջ հոգեորականութեանը պատուիրել է ջնջել պրինցեսա Լուիզի անունն արքայական տան անդամների համար կարդացուող աղօթքների միջից։

Գերմանական մի քանի լրագրներ հաղորդում են Սաքսոնիայի արքայական տան յատուկ «ընտանեկան օրէնքների» հետևեալ գլխաւոր որոշումները, որոնք կարող են վերաբերուել կրոնպրինցեսա Լուիզին և որոնց հիման վրայ իւր դատավճիռը պիտի կայացնէ ընտանեկան դատարանը.

«Թագաւորն իրաւունք ունի վերահսկելու արքայական ընտանիքի բոլոր անդամներին. նա կարող է ձեռք առնել ամեն տեսակ միջոցներ արքայական տան կարգը, պատիւը և բարգաւաճումը պահպանելու համար։ Արքայական տան անդամները չեն կարող հեռանալ Սաքսոնիայի հողից առանց Թագաւորի համաձայնութեան։ Ամուսնական տարաձայնութիւնների կամ ընտանեկան պառակտումների ժամանակ Թագաւորն ամեն մի դէպքում յատուկ դատարան է կազմում և այդ դատարանն իւր դատավճիռն է տալիս իւրաքանչիւր խնդրի մասին։ Այդ դատարանի վճիռը բեկանելի չէ։ Թագաւորն իրաւունք ունի զրկել քաղաքացիական իրաւունքներից արքայական տան անդամներին և կարգադրել նրանց խնամակալութեան տակ առնելու»։

Սաքսոնիայում Թէև չեն հաւատում, որ պրինցեսա Լուիզի մտաւոր ընդունակութիւնները խանգարուած լինին, բայց և այնպէս կարծում են, որ Թագաւորը կըպատուիրէ նրան խնամակալութեան տակ առնել։ Այդ դէպքում պրինցեսաը կըբանտարկուի արքունիքի մէջ։ Բայց դրա համար պէտք է նախ վերադարձնել պրինցեսային Սաքսոնիա։

Պրինցեսայի սիրեցեալը, Ժիրոնը, «Journal de Henève»-ի աշխատակիցներից մէկին ասել է. «Ամեն բանով փորձեցին պրինցեսային համոզելու, որ վերադառնայ իւր ընտանիքը։ Նախ դիմեցին յորդորների, յետոյ սպառնալիքների։ Բրիւսէլի գերմանական դեսպանը նոյնպէս խառնուեց գործին։ Փորձեցին ճնշում գործել իմ ընտանիքի վրայ և, իմ ազգականներին վախեցնելու համար, նրանց յայտարարեցին, որ եթէ պրինցեսաը տուն չվերադառնայ, ինձ կըպատժեն իբրև յանցաւորին Թագցնողի (?)։ Փորձեցին նմանապէս ճնշում գործելու Զուիցերիայի դաշնակցական խորհրդի վրայ, բայց ինչպէս յայտնի է, այդ փորձն էլ չաջողուեց»։

«Mew- Cork Zerald»-ի Թղթակիցը հաղորդում է պրինցեսա Լուիզի հետ իւր ունեցած մի խօսակցութիւնը։ Պրինցեսան իբրթէ ասել է.

«Ժիրոնն ինձ հանդիպած մարդկանց մէջ միակն է, որն ինձ արժանի Թուաց սիրոյ։ Մեր միջև տիրում է այնպիսի համերաշխութիւն և հոգեկան այնպիսի մերձաւորութիւն, որ առանց նրան ապրել ես չպիտի կարողանամ։ Իմ քայլն անխոհեմ քայլ չի կարելի համարել. մի տարի է արդէն, որ ես ճանաչում եմ Ժիրոնին, և կատարելապէս ու երջանիկ եմ այն բանից ինչ որ արեցի»։

Թղթակցի այն հարցմունքին, Թէ նա խղճի խայթ չի՞ զգում արդեօք, որ այդպէս համարձակօրէն ձգել է իւր ընտանիքը,—պրինցեսաը պատասխանել է.

«Ճիշտ է, ես արդէն չափահաս էի, երբ ամուսնացայ, բայց ես հնազանդուել էի ծնողներիս կամքին, որոնք ուզում էին, որ ես Թագաժառանգի կին և ապա Թագուհի դառնամ։ Ես և իմ ամուսինը բոլորովին տարբեր բնաւորութիւնների, տարբեր հակումների, տարբեր ճաշակների տէր մարդիկ ենք։ Բացի դրանից, սարսափելի է սաքսոնական արքունիքի մթնոլորտը, այնտեղ՝ տիրող կաթոլիկութեան ոգին և ամենախիստ էտիկէտը։ Ես իրաւունք չունէի իմ սեպհական կարծիքն ունենալու, իրաւունք չունէի զաւակներիս տալու իմ ցանկացած կրթութիւնը։ Ոչ մի համակրանք չկար իմ և ամուսնուս միջև։ Ես իդէալիստ կին եմ, ես զգում էի, երբ մտածում էի, Թէ կարող եմ հանդիպել մի մարդու, որին կարող եմ սիրել... Բայց ինչպիսի՜ կեանք է տիրում այդ սարսափելի արքունիքում,—կրկնեց պրինցեսաը սոսկումով։—Սակայն ես անում էի ամեն բան, որպէսզի մի կերպ դիմանամ այդ կեանքին իմ երեխանց համար, որոնց ես պաշտում եմ, և սաքսոնական ժողովրդի համար, որին ես խորապէս սիրում եմ։ Երբ ժամը հասաւ և ես սիրեցի Ժիրոնին, սարսափը պատեց ինձ, երբ մտածեցի, որ իմ վճռական քայլով կրոնպրինցը մնալու է առանց ամուսնու, զաւակներս—առանց մօր և իմ ժողովուրդը—ամօԹահար... բայց ես չկարողացայ կռուել, չկարողացայ», — արտասանեց պրինցեսաը, լաց լինելով։

„ՆՈՐ-ԴԱՐ"-Ի ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

(ՌՈՒՍԱՑ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ)

Դեկտեմբերի 27-ից

Կ. ՊՈԼԻՍ.— Զինովիևին տրուած ունկնդրութեան ժամանակ խօսուեց միայն ռուսական ընԹացիկ գործերի մասին. Մակեդոնի ռեֆօրմների մասին խօսք չի եղել։

ԲԵԼԳՐԱԴ.— Լրագրների հաղորդած այն լուրը, որ Նիշում իբրԹէ յափշտակուած են Լամզդորֆի առաքելութեան հետ կապ ունեցող դոկումենտներ, ճիշտ չեն. ոչ մի այդպիսի դոկումենտ գոյութիւն չունի։

ԿԱՐԱԿԱՍ.— Բովէնին հաղորդուած է օտարերկրեայ պետութիւնների վերջին յայտագրին Վենեցուէլայի տուած պատասխանը։ Պետութիւնների պահանջներն ընդունուած են։ Նաւապաշարումի վերացման խնդիրը կը քննուի իրերի ներկայ դրութիւնից անկախ։

Դեկտեմբերի 28-ից

ՍԱՐԱՏՈՎ.— Մտադրութիւն կայ հանդիսաւորապէս տօնելու մամուլի յոբելեանը։

ԼՈՆԴՈՆ.— Այստեղ և օտարերկրեայ բորսաներում տարածուած այն լուրը, Թէ մինիստր Չեմբերլէնի կեանքի դէմ սպանութեան փորձ է կատարուած, բոլորովին անճիշտ է։

ԼՕԶ.— Գործարանատէր Մրաւսկիյ դադարեցրեց վճարումները։ Բացը հասնում է 150,000 րուբլու։ Տեղական բանկերը վնասուեցան։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ.—Պատգամաւորների ժողովում Կոշուտը Սէլլին խնդրում է հաղորդել Աւստրիայի հետ կնքած համաձայնութեան բովանդակութիւնը և կասկած է յայտնում, որ Աւստրիան պահպանէ համաձայնութեան պայմանները։ Սէլլը պատասխանում է, որ բովանդակութիւնը կըհաղորդուի համաձայնութիւնը ստորագրուելուց յետոյ միայն և հաւատացնում է որ Ունգարիայի հետ կնքուած համաձայնութիւնն օրէնքի զօրութիւն է ստանում, եԹէ Աւստրիան այդ համաձայնութիւնն ընդունէ օրէնսդրական կարգով։

ՏԱՆԺԵՐ.—Ֆեցից եկած Թղթակիցը հաղորդում է, որ երկիրը կատարելապէս անդորր է. սուլԹանի հեղինակութիւնն անվիճելի է։ Բուխամարան պարտութիւն է կրել Ֆեցի մօտ և նահանջ է տուել դէպի Տացցա։ Շատ կողմնակիցներ հեռացել են նրանից։

ՄԱԴՐԻԴ.—Սագաստայի Թաղումը տեղի կունենայ երեքշաբԹի։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ուաշինգտոնում աշխատում են խորհրդակցութիւն սարքել Վենեցուէլայի գործերում չահագրգռուած կողմերի ներկայացուցիչների հետ։

ՈՒԱՇԻՆԳՏՈՆ.—Կառավարչական շրջաններում կարծում են, որ Վենեցուէլայի վէճը լուծելու ճանապարհն ազատ է առանց Հաագի միջնորդ դատարանի։ Կաստրոն Բովէնին նշանակել է իբրև իւր կոմիսար։

ԲԵԼԳՐԱԴ.—Լրագրներին Մոնաստիրից հաղորդում են, որ Դիբրէի բուլղարական եպիսկոպոսն ստիպուած է եղել փախչել Կիչևո ալբանական ցեղապետ Ճաքիր-բէյի սպառնալիքների պատճառով։

ՍԿՈՒՏԱՐԻ.—Հազարաւոր ալբանացիներ հաւաքուեցան և ռեֆօրմներ էին պահանջում Ալբանիայի համար։

Կ. ՊՈԼԻՍ.—Մոնաստիրի ընդհանուր-նահանգապետ Էդիր-փաշան տեղափոխուած է Կոսսովօ, նրա տեղ նշանակուած է Տրիպոլիի վալի Հաֆիզ-փաշան. Իսքուբի վալին Ռեշիդ-բէյը արձակուած է պաշտօնից։

ՈՒԱՇԻՆԳՏՈՆ.—Բովէնը, Վենեցուէլայի ներկայացուցիչը, լիազօրութիւն է ստացել գոհացում տալու պետութիւնների պահանջներին, առանց այդ պահանջները Հաագի միջնորդ դատարանի քննութեան ներկայացնելու, իսկ եԹէ այդ անիրագործելի լինի, նա լիազօրութիւն ունի լուծելու վիճելի կէտերը և մշակելու այն պայմանները, որոնցով Հաագի միջնորդ դատարանն իւր վերջնական վճիռը պիտի տայ։

ՎԵՆՆԱ.— Քննելով անգլիական բոգրքը Դարդանէլով անցնելու խնդրի վերաբերմամբ, «Neue Freie Presse»-ը նկատում է, որ Աւստրիա-Ունգարիայի համար ջրանցքներին վերաբերեալ խնդիրը կորցրել է իւր անմիջական նշանակութիւնը. Ինկատի ունենալով Մակեդոնիայում տիրող խլրտումը, Ռուսիայի հետ միութիւն պահպանելն աւելի կարևոր է ջրանցքներին վերաբերեալ աւանդականութիւնը յամառօրէն պահպանելուց։ Արևելեան խնդրի նոր բընաւորութիւնն արտայայտւում է բալկանեան պետութիւնների քաղաքականութեան և Մակեդոնիայի սլաւոնական խլրտման զուգորդութեան մէջ. Աւստրիա-Ունգարիայի և Ռուսիայի միանման համագործողութեան նպատակը Բալկաններում այն է, որ անվնաս դարձնի հիշեալ զուգորդութիւնը։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ.—Այն լուրը. Թէ Թագաւոր Քրիստիանի ծննդեան 85-ամեակի առԹիւ տեղի կունենայ երեք կայսրների տեսակցութիւն, հերքւում է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Դեկտեմբերի 28-ին մինիստրների մասնաժողովը տօնեց հարիւրամեայ յոբելեանը Թագաւոր Կայսրի, Թագաժառանգի, Մեծ Իշխանների, մասնաժողովի ու պետական խորհրդի անդամների և մինիստրների ներկայութեամբ։ ՄաղԹանք կատարուեց և կարդացուեցին մասնաժողովին տրուած Բարձրագոյն հրովարտակը և Տէր Թագաժառանգին մասնաժողովի անդամ նշանակելու վերաբերեալ ուկազը։

Դեկտեմբերի 29-ից

ՄԱԴՐԻԴ.—Թագաւորը եկեղեցուց վերադառնալիս մի մարդ ատրճանակ արձակեց արքայական հետևորդների երկրորդ կառքի վրայ, որի մէջ գտնւում էր հերցոգ Սոտօ մայօր։ Գնդակը ոչ ոքին չկպաւ։ Կալանաւորած չարագործը կոչւում է Ժօզէ Կոլլադօ։

ՔԵՕԼՆ.—«Köln. Zeit»-ը հաղորդում է, որ Կաստրոն իւր պատասխանում համաձայնութիւն է յայտնում ընդունելու տերութիւնների պահանջը։ Կաստրոյի համաձայնութիւնը ապացուցանում է, որ ծովային պաշարումը անհետևանք չմնաց.

ՀՌՈՄ.—Դաղթականների կոմիսարի դելեգատ՝ Բեգքարը մինիստր Պրինետտին մենամարտի հրաւիրեց. Պրինետտին համաձայնուեց։

ՄԱԴՐԻԴ.—Թագաւորը և Թագուհին եկեղեցուց վերադառնալիս Ֆէյտոն ատրճանակը արձակեց Կամերհերի կառքի վրայ, ոչոքի չվիրաւորելով, նա յայտնեց որ մտադիր է եղել սպանելու աւագ սենեկապետին, որի դէմ չարացած է։ Ֆէյտոի մօտ գտել են զանազան Թղթեր և պատուիրած նամակներ Ռուզվելտի, անգլիական Թագաւորի, գերմանական կայսեր անուան։ Իւր ասելով անիշխանական չէ։ Նրա խաղաղ տրամադրութիւնը ցոյց է տալիս, որ նրա խելքը տեղումը չէ։ Պաշտօնականը՝ Ֆէյտոն մի անգամ է արձակել, զինուորականը որով խփել է նրա գլխին. Թագաւորին ցնծութեան ցոյցեր արին։ Ցանցագործը իրեն Ֆէյտո Պողպաս է անուանում՝ Օվիեդօ նահանգից, 34 տարեկան։

ՖԷՑ.—Նահանջող գահախնդիրը առաջ խաղաց դէպի Ֆէց։

ԲԵՐԼԻՆ.—«Nordd. Allg. Zeit»-ը հաղորդում է, որ 1903-ի նախահաշիւը՝ մօտ 2,464,972,734 մարկ է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

Պետերբուրգ 20 դեկտեմբերի

Վեքսելի կուրսը երեք ամսով.	
Լոնդոնի վրայ 10 ֆ. ստ. համար	93,75-75
Բերլինի » 100 մարկի »	—
Պարիզի » 100 ֆրանկի »	—
Վեքսելի կուրսը չէքերով	
Լոնդոնի վրայ	94,65
Բերլինի »	46,30
Պարիզի »	37,65
Բորսային դիսկոնտը	5—6$^1/_2$%
% պետական ռենտը.	97$^3/_4$
4% պետական փոխառութ. . . .	99$^1/_2$
4$^1/_2$% ներքին փոխ. 1893 թ. . .	100
4% գրաւաթղ. պետ. ազն. կալ. բանկի	—
5% ներք. խաղ. փոխ. 1864 թ.	474
5% ներք. խաղ. փոխ. 1866 թ.	373
5% խաղ. գր. պետ. ազն. կալ. բանկի	308$^1/_2$
5% օբլ. Թիֆ. քաղ. վարկ. ընկ.	89$^1/_8$
4$^1/_2$% » » » » »	93$^5/_8$
4% » Թիֆլ. կալ. բանկի	—
6/2% » » » » . .	
5% » Քութայիսի կալ. . .	
6% » » .	—
6% » Բագուի »	.
Ակցիաներ Բագուի Նաւթ. ընկ.	—
» Կասպեան »	—
» ՄանԹաշեան և ընկ.	205$^1/_8$
Փայեր եղբ. Նոբէլ »	—
Ակցիաներ » « «	500

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆեմինիստները հսկայաքայլ առաջադիմում են առանց դէս ու դէն նայելու։ Միացեալ-Նահանգների ֆեմինիստների գլխաւորները 25 միլիոն ֆրանկ դրամագլխով մի բանկ են հաստատել։ Այդ հաստատութիւնը պէտք է կառավարուի բացառապէս կանանց ձեռքով և միայն կին-դրամատէրերից պիտի աւանդ ընդունի։ Այդ բանկի վարչական մարմնի նախագահն է տիկին Սարա-Դիկկի, որ քսան տարուց ի վեր արկղակալի (կասսիր) պաշտօն էր վարում Հընտիգտոնի Ազգային Բանկում։

⁂ Լինդզովիլ (Ամերիկայում) քաղաքի բնակիչները վերջերս սոսկալի մի պատժի են ենԹարկել սևամորԹ մի անձի, որ սպիտակամորԹ մի կին էր սպանել։ Մարդասպանին կապել են իւր զոհի դիակին և գետնայարկ մի գնդանում բանտարկել չարունակ 62 ժամ։ Դիակն արագօրէն նեխւում և գարշելի հոտ էր արձակում, իսկ մարդասպանը չարունակ ոռնում էր իւր արգելարանում։ 62 ժամից յետոյ, երբ մեղապարտին ուզեցին դուրս բերել իւր բանտից, տեսան, որ խեղճը խելագարուել է բոլորովին. Բայց այդ դեռ բաւական չէր Լինչի օրէնքին դիմողների համար, ուստի ոճրագործ-խելագարին սպանեցին ռևոլվերով։

⁂ Միացեալ-Նահանգների Վիրգինիա նահանգի պատգամաւորների ժողովը վերջերս ընդունել է մի օրինագիծ, որը ներկայացուած է հանրածանօԹ մի բժշկի կողմից։ Խղճամիտ բժիշկն այդ օրինագծով դատապարտում է համբոյրն իբրև վտանգաւոր մի սովորութիւն, որ բեղմնաւոր մի միջոց է վարակիչ հիւանդութիւնների, մասնաւորապէս Թոքախտի ու կեղծմաշկը, փոխանցելու։ Բժիշկը խորհուրդ է տալիս չԹողնել, որ մի կին կամ մի մարդ մի ուրիշին համբուրի, մինչև որ համբուրողն ու համբուրուողը բժշկական վկայագրով հաստատեն, Թէ իրենք որևէ վարակիչ հիւանդութիւնից զերծ են։ Այս օրինագծին դէմ գնացողներից տուգանք պիտի առնուի առաջին անգամուայ համար 1 ոսկի, իսկ երկրորդ անգամուայ համար 2 ոսկի։

⁂ Ամերիկացի միլիոնատէրերից մէկը՝ Արմըր որոշել է 300,000 անգլիական ոսկի նուիրել Չիկագոյում վիրաբուժական մի ուսումնարան հաստատելու համար ի յիշատակ իւր աղջկայ առողջացման։ Յիշեալ միլիոնատիրոջ աղջիկը վերջերս ծանրապէս հիւանդացել էր, և նրան բժշկելու համար Վիեննայից կանչել էին ճարտար վիրահատ դոկտոր Լորէնցին։ Բժիշկը հազիւ կարողացաւ աջողութեամբ վերջացնել իւր առանձնած գործը։ Դոկտորը Վիեննայից Ամերիկա գնալու համար 5000 անգլ. ոսկի վարձատրութիւն էր ստացել։

ՓԷՅԼԻԵՏՈՆ

ՂՐԱՄԱՖՈՆ

№ 3

ԻՄ ՄՍԼԸՀԱԹՆԷՐԱՆ

Իմ ազիզ կըթեցող, հունց վէր տեսնըմըմ եա լըմ, Ղրամաֆոնը մէր հայերին չաա տ տաւր եկալ, մհէգ Թիֆլիզըմ վէր քիչաւ ընցնըմըս ուրփ ծեաքին ինի եա ժմըմէմըին, քիսօրին ինի եա կէօ քչերին, Ղրամաֆոնու ձէնի ա վէր եր ա ինըմ ու էտ ձէնան չատ բօշբաղաց մարթ լիանըմ ա, մըթ սըրըմ, ֆեաֆեաճ անըմ, ամմա ինչեղ մէր հեամքեարին լըէն պատարըմ ա, օնքերը կախ ընգնըմ, մախծը խառնվըմ. «այ, չաաւ ու ցաւ գեահըրըմմը, քու աշխարք քցողին հէրն անիծած, իմ տուր քանդողը լըա էտ օղ կծած ենբաղսու մօղնի մօղնի, ֆալչռվի պէնեըն են, վէր ընտրանք չինին, եա էլ մին կուտաը հոցի տեսըլու ասըմա, ինըն իրան Թնթըրըմ, մըթմըթըմ։

Ա քմմաաաղ հօւնց չի Թնթորայ, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա էս այամըմ հալալ աշխատանքաւ, ճկատու քրտնքաւ, իրեաու աբուաւ էլ պէն չի տեսնվըմ, մէյդանը մհէգ չղուլեարին, կեղծաւորներին, մաղբաբաղներին, կեօղերին ու խափեփաներին ա մնացալ, ըտրհէնց մարթէքն ըն կլօխ պցըցնըմ, ըտրհէնց մարթէքն մարթի ջեարգ ընգնըմ, ըտրհէնց մարթոց խօսքը երըմիչ ինըմ, ընդրանց վէքը ալչու կաղնըմ։

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա մհէգուայ ու աւալքի ապրուստին մէջին երքեայ Թափուաղ կայ. մինին իրեք խարջ ա տեւս կեամ, վէչ մին լեագաթ չի եօր օնըմ հեռիք չի, հեալա ընաեղ իրան էչ էլ ըն կարցնըմ, ամեն պէնըմ խափըմ, կլու կապ անըմ։—Բաղար ա քինըմ վէրցու մէս առնելի, էքն ըն երայ կապըմ, փուըրհարէնք քցըմ. հեալած եղ առնըմ, կէսը փիա տեւս կեամ. կուվական պաներ առնըմ, եա կծված ա ինըմ եա եշնած եա վերթնած. ծու առնըմ, տասօան հէնգը լաէ ա տեւս կեամ. կաթն առնըմ, կէս ճիւր ա ինըմ խառնած, կէսը նիչշատա հա հինչ գիրել. մաղազին ա քինըմ մին ապրանք բռնելի, օխտը կիննըն ինք առնըմ մըին փեապեանդա պէն կլխին կապըմ յղէ տինըմ. քոծ ու պովրա փռնըմ, մին գարաւուլչի էլ կլխներին կղնըցնըմ, եշըմ տեսնըմ լօխ էլ պիղի իբանց ըն ձիքը պարք անըմ, լօխ էլ էն հեաաքեաթըմն ըն վէր համ դինջ ապրին, համ փող սաանեն, համ էլ տեսա աէնա ճնգըթած վախտը՝ երանեքան խօսող չինի։

Օրաւ ուստա փեահլա ա պնըցնըմ, էնքան պէնը ծնդըցնըմ ըն, վէր իրեք կինն ա տեւս կեամ, պէնը փօղըրաթաւ ա տամ, փալչռվի զատըն չինըմ, մեատալլաեը քոռ անըմ։ Դիւքանըմ եա կօրծի երայ մինին փըրքաշիղ եա կաաավարիչ ա տինըմ ասկան օբիչ և ա տեւս կեամ. Նշըղանըմ ա մին տերտակ չաւի մհար տասը հեաքիմի կոչա քինըմ, տասն էլ ջուդայ ջուդայ պէներըն ասըմ, տասն էլ տասը ջուդայ հեաքիր, ճարեր բաղզին կապըմ. կօրծը զատաստանի ա ընգնըմ զալաթ չանըմ ատվակատու կոչա ա քինըմ, էն էլ ընտեղ ա մաննեըին պտկին խըղըցնըմ ջուրը արտակըմ. ախճիղ օնի մարթու տալի, առանց մօցիքուլի, առանց փողաւ, բաքխմնաւ պեանելի կլօխ չի կեամ. տղայ օնի փըրկելի, վախըմա փռակլի, հարաը կխայ էքսը իրան տանան տեւս անի... բարըհէնց հազար ու մին կրակու ուրի տեսր հօւնց չի մախծը խառնվի, իրան գեանիքին երայ Թնթորա ու մըթմըթայ, ծէղ ըմ հըցնըմ...

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա հայու օջախը եաւաշ եաւաշ քանդվըմ ա, ծուխը քանի քինըմ պըակըմ. էն աւալքի տներըմ, վէր քսան էրեսուն խօխա ըրախա, հարսու ախճիղ Թմփթմփալի, խըլթխըլԹալի ըղլուօաանց չըու իբիւգլին չարխու նման կպտաին, իրանց մեծին ծեաքին տակին էտ տանը սիւները դայիմցնին, մհէգ չատ չատ մէչին 3—4 հօգի ա պէւն տիրալ ու վա՜յ էտ պեւն տենալին, ըտրանք էն հեաբաքեաթըմն ըն վէր չիա անին իրանց էտ օջախը քանդին, ծուխը մին հետան կտրցնին հօւնց վէր սօր հազարաւեր հայեր կարտըմ, յօԹուԹինըմ, անտօղկ խարջերըմ կաըցըալըն, չիւլընէն փօըն ընգած ման կեամ։

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա նախանձը մէր հայերին աչքը քուալըցրալ ա, մին մինու օջնելին տեղ, մին մինու Թեասիբ քաշելին տեղ անջախ մին մինու ռէխըն կօրծըմ, մին մինու պատիւ վնասակ տամ, առաջ քինալին տեղ՝ եա եա քինըմ, պցըընելին տեղ՝ գահի բեթար քշանըմ. էլ վէչ մեծ կայ վէչ պուճուր, վէչ հեար, վէչ վէրԹի, վէչ աղա, վէչ նեօքեար, վէչ ամի, վէչ դայի, վէչ աշխարհական վէչ հօքեվըրական, լօխ էլ իրանց քԹին հաւան ըն ման կեամ, լօխ էլ իրանց կաչուին երայ մատծըմ. կա վէչ, եր ա կացալ էն աւալքի սէրը, յարգն ու պատիւը, վէր գիփունանց դայիմ կապըմ աը, հօւնց վէր կէրն ու աւաղը վէր չղախած դայիմ ա պահըմ տանը հիմքը, ընդրա քեարփիչի ու քարի պատերը։

—

Հօւնց չի Թնթորա ու մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա աւալքի օջաղի սըրուԹինը, աբուռը մհէգ կարեկի ա փողաւ առնել եա փողաւ ծախել, փողի զօրուԹինաւ օրէնքը վնասակ տալ, սեւը սիպտըկցնել, սիպտակը սեւցընել, մարԹին անասունու տեղ անել, անասունին պիրել մարԹկանց ջեարգըմը նաըցնել։

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա վաղիքան աքինչուն նման «բաստանին տեարը եա ըմ, լոբին խաչած ըմ վարըմ» ըսելաւ՝ մէր ժամեարին, վանքերին, ուսումարաններին, պաբեկօրծական ընգերուԹիւններին չարխը չըր տուղնէն, էտ չարխը եղ ու ձէԹ քսելին, Թեամուզ Թեաքիզ պհելին տեղ, անջախ մի ղոլան էլ իրանք ըն ընջուացնըմ, էտ չարխին կաքնէն եր Թակըմ փչըըմ, եա Թողըմ Աստու ումուդին, վէր ինքն իրան չարխը չռռ տայ...

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ քանի վէր եշըմ ա տեսնըմ մըղանայ քոռ, ըէյուղուր, խըլքը ղըանըմ կապած չատ պիծի մ ծի ապկեր, սօր մարԹու ջեարգ ըն ընգալ, անըմ օնին, պատիւ օնին, կզակներին սայմիշ անող կայ, մեր հայերը իրանց չկամուԹինաւ, անմիաբանուԹինաւ մնացալըն եա, ընտրանց քմական ծիւկը ծիւկ ընելիս, սօրա ընդրա հափըմէշի եշելիս։

—

Հօւնց չի Թնթորա, մըթմըթայ, քանի վէր տեսնըմ ա մզանըմ վէչ կարգ կայ, վէչ օրէնք, վէչ քննուԹին, վէչ դատաստան, կնգստըրու մին էրկու ճլազ պիըը, մին Թական փախած դէյ եա տիրացու տեսնըմըս հէնգ տարու աաշնորԹի, վըԹըրեղի, քննիչի մնների պտկին խըղըցրին, գեահ արԹեաբացին, գեահ մեղաւերուեցին (մհէգ ըրած Թա քամէն վէր ղոլան ա փչըմ) ու մին խելը կլխին մարԹ չի կայ, վէր քԹընեքին տայ, համ ընդրանց դինջըցնի, համ խալխին։

Փաանգիսաանը Դրէֆուսին կօրծին մհար էնքան ղըմղալ չհանից, հինչքան մեր Ղալին վէչ ու փոչ ինած էրկու պեհակնէն, վէր կասիս իրանց հարանց Վէսկի պէհրը կնգստրուԹեա Թաղուած, բեղմա ընսեղան չըու մահ ծեռք չըքաշին, Թա չէ ճըըհեղեղ կինի եա հայոց ազգին մեծ դլան նի կրկեայ։

—

Մախլաս, հօւնց չի Թնթորա, մըըԹմըԹայ, քանի վէր տեսնըմ ա մըզանըմ հինչ վէր ինըմ ա, հինչ վէր կղարվըմ ա, լօխ փորմու մհար ա ինըմ, խօխա ա ծնվըմ՝ փորմու մհար ա, մկըտվըմ ա, փորմու մհար ա, ուսում առնում՝ փորմու մհար ա, նշանվըմ եա փսակվըմ ա՝ փորմու մհար ա, կօըծակատար եա ազա տեռնըմ, փորմու մհար ա, տէրտէր—վըԹարեղ եա վըժապետ ա տեռնըմ, փորմու մհար ա, ժամ քինալը փորմու մհար, ողորմուԹիւն տալը՝ փորմու մհար, պարեկօրծուԹիւն անելը՝ փորմու մհար, ու հընդրանց մին մարԹ չկայ վէր հինչ վէր անըմ ա, հինչ կօրծ փռնըմ ա, առաչ կլխըմը մին լսաւ իփ տայ, երտիր վէր տիր անի, լեաւը փիսան, պարին չարան ճոկի, եղնան առանց զուռնա փչելի, քմմաաաղ քշնըմ լսելի սրտանը տեւս քըքլալի պէն փանի, վէր համ իրան քէֆը կեայ, համ Աստու, համ սըընեադաց համ լողայ...

—

ԴԻՒՐՋՈՑԸ ԿԱՋԷԹՆԵՐԻՆ ԿՌԷՎԸ

Ա կոժ, քեզ ասիմ,
ա կոլա, սաւ լսի..

Էսա մին քանի ամէս ա, վէր Դիւրջօյը Վիրի ու Ցնօրիս Փուրցելա կաղէԹնէն մին մինու նհետ բեաս մտած, կռէվս ըն տամ, մին մինու ամըն օր Թնաքաւ խեխըմ, ղլամաւ ծկոտըմ, ուշունց տամ, բիաբուա անըմ, ու ըտրա մանիս մէր հայերն ըն, վէր քոռ մեխու նման մտալ ըն Վիրի կղէԹին աչքը, էլ դինջուԹուն չըն տամ. Ցնօրիս Փուրցելան էլ Թեարսու նման հյերին ղոլն ա պահըմ, կրակին երա եղ ածըմ։

Թա էտ պէնը հօւնց կվերջանայ, Աստուն ա յայտնի, ամմա Թեահրան ընդհենց ա երեւըմ, վէր Հանէսին ու Վանէսին օյինը պեստա հանին։

Թա էտ հինչ օյին ա, Նազլ անիմ, վէր սու էլ ըըէնակ եօր օնիս, իմ ազիզ կըԹեցող։

Հանէսն ու Վանէսը էրկու հալալ ախպէրք ըն ինըմ, սէրաւ, պատաւ մին-մինու նհետ ապըըմ։ Մին ամառուայ քշերի դաանը ամէն մինը իրան օղլուշաղին նհետ Թէք ա ընգնըմ քոն ինի, ամմա Թեարսու նման սաքը մին ղոլան, սոված լուանքը մին, դինջուԹուն չըն տամ, էրկուսին քունն էլ կարվըմ ա, կցըմ ըն մալըհաԹի։

—Աղա՛ Վանէս, եօրղանին տական կանչըմա Հանէսը, սօր վէր ժամին սանիը էն խալխը Քեասունց Կեափուն մհար ասմար լեաւ փող ա չինալ Բեաքի, եաանի զօրԹ ա։

«Բա հինչ ա վէր զորԹ չի, պատասխանըմա Վանէսը. ասըմ ըն հէնգ հեաբուր մէէԹա իւղ փող օնի։

—Բօ, ազա սու էլ ըս ընդրանց նման ախիտ տամ, սարսաղ ը՞ս, էտքան փողը ընտրա հչաղան ա։

«Էլ խէյ ըմ սարսաղ, ասըմ ըն օնի, եա էլ ասըմ ըմ օնի, եա հու հմբարալ չըմ։

—Ա կլխիտ ծի ա քցցի սւալ, խէ փողը չի՛ր ա։

«Քու կլխիտ ա ծի քցցի աւայ, վէր սըըըմըս Թա օնի վէչ։

—Ա տու բս ինձ ջողաբ տամ, ա Թուլա՛։

«Թուլա էլ ըս, քուչի էլ։

—Ե՛ս Թուլա՛, եա քուչի՛. այ քեզ Թուլա՛, ու մեր Հանէսը ճրին կոլան փռնըցընմա Վանէսին ճկատին։ Վանէսը ընըփալալ ծլենգ ա ինըմ տեղան ու կօղքին տիրած զիգընեակալը զօըս տու պատուիրեցէր Հանէսին հեալը սեւնըմ. էտ տուր ու Թակին երայ օյամիչ ըն ինըմ ըտրանց կնանէքը, ըտրանք էլ մին ղոլան ըն իրանց մարԹոցը քեօմա—քեաշըլ տեւս կեամ, կռուին խառնվըմ, մին մինու լեչակ, հալաւ ծիւ ծիւ անըմ, մին մինու փշէչ քանդըմ, իրեա ճեպըըմ։ Ըտրանց հարայ հրոցան մին ղոլան խօխէքըն սեաըսամիշ ինած՝ տկլոզ տկլոզ տեւս կեամ վա՜յ ամի, վա՜յ ապեր կանչըմ, չներն մին ղոլան չըհաչոցը քցըմ, ընտեղան հնգեր հըեան ըն տեւս կեամ հարային ու մին սհաԹան եռը աչքա պարին տեսնա, սաղ շէնը վէննի ա կաղնըմ, կռուին նի մաչըմ էրկու պարտիա պըժէնուած՝ մին մինու քԹըլպառոչ ճարԹըմ, անջախ լիւսըպացին աբիւնլայ սոն քինում...

Մհէգ Դիւրջօյը կղէԹներին մէր հայերին երայ կռէվս տալը, դիւզ դիւզինա Հանէսին ու Վանէսին օյինն ա անալ։

Խեղճերը էլ քուն չունին, իրանց պէնը կօըծը Թօղած, հային ճիւն ըն ծամըմ, հային մհար հաչիւ տեսնըմ. իրանք էլ չըն գիտըմ Թա հինչն օղըմ։ Մինը ասող ինի, ա Վիրի կաղէԹ, հայը հաբուստ ինի Թա քեասիբ, խելօնք ինի Թա յիմար, լօԹի ինի Թա փոԹի, քու կոխկասա հինչ ա կէնըմ. քիզանայ հաչիւ օղող կայ, եա ընդրանց դեարտը ջանըտ ա ընգալ. Թա տեսնըմ ըս հայը իրան խելքաւը առաջ ա քեցալ, տու էլ առաջ քինա, հօ՛ւ ա կռոնըտ փռնըմ. հայը հարուստ ա, տներ, վըղեր ա ծեռքը քցըմ, տու էլ հարստացի սու էլ վըղեր ծեռքըտ քցի, քեզ հօ՛ւ հինչ կասի. Թա չէ տու քոռ ըս, օըըմըս սաղ աշխարքըն էլ քեզ նման քոռ ինի, էտ հօւնց կինի։

Խիկար իմաստունն ասմա՝ աշխարքըս տմակ ա, մէչի մարԹը տեննակ. հու վէր ղոչըաղ ա. տեննակը սօր ա, խօսքը ընդրանն ա։ հու ա մեղաւոր, վէր Դիւրջօյը ըշտահը պակ ա, ամմա տեննակնէն կարըմ չըն, քոռըն։ էս այամըմ քոռ տնակաւ իսկի մածուն չի կտրվըմ, հօ՛ր մնաց Թա ճիլ տմակը։ Իմ խորհուրԹը էն ա, վէր քանի կռէվը Թինդվալ չի, շըըհաչօցը ընգալ, զըմըռզալը պցըրացալ, անսէս Թի՛ռ կուլկուփ աիք, ծէնըընէտ կտրիք, ծեր եօրղանին տակին տապա անիք, քուն ինիք, վնաս չի կայ Թա լուանքը ծեզ դինջուԹուն չըն տամ։ Թա չէ էսա ասըմըմ Հանէսին ու Վանէսին օյինը կըգայ ծեր կլխին, եաեան կփուշմանիք։

Ա կոժ, քեզ ասիմ, ա կոլա սաւ լսի։

—

ՀՐՑԸ ՓՈՐՁ

Մէր Ղրամաֆոնան հըցընըմ ըն. էս հինչան ա վէր բազար եկած եմչեղան, մսեղան, ծիւկնեղան եա կընըչեղանը Թառաչ ա, հարուստ, աղքատ, մեծ պուճուր ամըն օր առնըմ ա, էլհա քշտանըմ չի, ամա հայերին մէջին հղերանցը մին տեւս եկած կիրին ըըխին եշող չի կայ, մնըմ ա կըրծախնեըին դափադօցըմը տեարաած, մկները մէչին եալլի տալիս։

—Էտ ընդրանա ա, վէր բաըեղանը, մսեղանը, ծիւկնեղանը պըանաւ ծամվըմ ա, փորըմը հըչտ համփիր մարսվըմ, ամմա հայոց կիրանքը հայերին մհար անմարս զատեր ըն մնըմ, հեալա փուըրհարէնք էլ քցըմ, չիւն բեղմա մտքաւ ծամին, խելքաւ արուճանին։

—

ԹԼՂՐԱՄՆԷ

Օսմանըլուեցուց Քէֆ քէֆ ծերն ա. հայերին կուտուըեցիք՝ հերիք չար, բերդեններին կուտուըեցիք՝ հերիք չար, մհէգ էլ ընգալըք մակեդոնացուց ջանին։ Վախէլ մէք, կուտուըեցէք, ձեր քէֆին նի եկող չինել, լօխ տէրուԹիւննէն Թամաշա չի ըն, հեալա ըտրա մհար պատարկէք էլ կստանաք. վի՛րըն չաԹԹասըն։

—

Անեկր անեհիրական Կրիգեր դայուն։ Դայի, Աստուածանա մխԹարիս, Ինգլիզը ասըմ ըն Տրանսվալը կոլ տաւ, տակին իսկի կեղած պատասծ հիրը պահուստ չօնիս, վէր խօխէքը ղոլամիչ ինին, ըստիր ընտիր տռանը չԹակին։ Թա տեղդ նեղ ա, եկ Կաւկազ, բանկերըմ գիրաւ տիրած էնքան վըղեր կայ, վէր առնիս, օխտը Տրանսվալ կտեռնայ։

—

Էջմիածին—Վէ-երին։ Դէ բոլա, Է՛...

—

Շուշա-Ղալան,—Աննամուսնիրին։ Ձեր նամուսը սափը կոխիմ. Մնացալըմ ցմաքուած, հինչ ասիմ...

—

ԱԲԼԱԻԼԵՆՆԻ

Հու վէր չըու յունուվարը մէր կաղէԹին կիրուից, Թեազա տարուն մին Ղրամաֆոն պատարկա կստանայ, Թա չէ ծէնը հանց կկըտըցնինք, վէր էլ աբաղուլլա տեւս չի կեայ։

Ղրամաֆոնչի—
Տմըլաչի Խաչան

Խմբագիր հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է մանաւորապէս սիֆիլիս, մաշկի և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներին։
Քիմիկօ—միկրոսկոպիական կաբինետ, որտեղ ընդունւում են կաթի. խուխի, մէզի և արեան անալիզներ։
Առաւօտ 12—1 ժամը
Երեկոյեան 4—6 »
Թիֆլիս, Բեբուտովսկի փողոց № 41 տուն Արարատեանի։
(1141) 100—5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսան մեր՝
Ա) Հատուածական (պատի)
ՕՐԱՑՈՅՑ
1903 Թ.
Տախտակը զարդարուած է Կ. Պոլսոյ հանգուցեալ պատրիարք ՆԵՐՍԷՍ արքեպիսկոպոս Վարժապետեանի պատկերով։ Բովանդակութիւն. — Հայկական, Յուլիանեան և Գրիգորեան գուշակութիւնք օդոց։ Օր պատմական անցքերի հայոց։ Օր մահուան և նահատակութեան նշանաւոր անձանց հայոց. ՕՐԱՑՈՅՑԻ բոլոր երկրորդ երեսներում զետեղուած են բարոյական, իմաստալից և հետաքրքիր տեղեկութիւններ։
Գինն է 45 կոպ. (5 օրինակից պակաս չէ ուղարկւում)։
Բ.) ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑ 1903 Թ.
Հանդերձ ընդարձակ գուշակութեամբք օդոց և յաւելուածներով. ուր կան՝ ամենահարկաւոր զանազան տեղեկութիւններ և հետաքրքիր բարոյական պատմութիւններ։
Գինն է 15 կոպ. (10 օրինակից պակաս չէ ուղարկւում)։
Աբգար Ս. Գուլամիրեանց
(1151) Երևան. 0—2

Արտիստ. ընկեր. թատրոնում
Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 30-ին,
Հայոց դրամատ. ընկեր. խումբը
կը ներկայացնէ
I
ՄՈՆՆԱ ՎԱՆՆԱ
Դրամա 3 գործ. հեղ. Մ. Մետերլինկի
Թարգմ. Տ. Յովհաննիսեանի
II
ՓԱՍՏԱԲԱՆԻ ՄՕՏ
վոդևիլ 1 գործ.
Փոխադր. Տէր Դաւթեանի
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Սկիզբն է 8 ժ.
Ռեժիսեօր Գ. ԱԲԷԼԵԱՆ
(1160) 2—2

ՀՐԱԻԷՐ

Մի թշուառ և ողորմելի կին՝ Աննա Մովսիսեան Միրզոյեան շրջապատուած մի քանի երեխաներով, բարի մարդկանց աջակցութիւնն է խնդրում սաստիկ տօներին, նիւթականապէս օգնելու և քաղցրացնելու իւր և որբերի անելանելի դրութիւնը։ Օգնել ցանկացողները պէտք է դիմեն վերոյիշեալ կնոջ, որ բնակւում է Թիֆլիսում ս. Սարգիս եկեղեցու մօտ, Տէր-Նիկողոսեանի տանը։
(0) 5—9

ՕՐ. Վ. Մ. ՕՔՈՑԵԱՆԻ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ
Պուշկինսկի պասաժ
Ստացուած են յատկապէս պատուիրած
ԴԵԿԱԴԵՆՏ ՓՈՂՊԱՏՆԵՐ
Միևնոյն տեղում ծախւում են գործարանի գներով
ԿՕՇԻԿՆԵՐ
Կանանց, երեխաների, և տղամարդկանց և արդուզարդի ամէն տեսակ ապրանքներ։
Այդ միևնոյն տեղում
նշանակուած է դեկտեմբերի 21—31-ը
ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ
Տուալետի հայելների, տղամարդկանց օսլայած շապիկների, ժերսեների և գլուխ փաթաթելու մետաքսէ շալերի։
(1155) 3—3

«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրախանութում վաճառւում են տօների առթիւ, ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ ՆՈՒԷՐ ՏԱԼՈՒ հետեւեալ գրքերը.—

Խասի արկածները	10 կ.
Ի՞նչ ասում սենեակը	10 ».
Պառաւ ծիտը	3 ».
Աշխէնն ու Մարգարիտը	10 ».
Աղքատի բախտը	5 ».
Գօհարիկն ու Աստղիկը	10 ».
Նելլօն և Պատրաշը	10 ».
Գիւղում	20 ».
Կենդանի՞ է արդեօք	8 ».
Բարեկամներ	7 ».
Առակներ բնական պատմ.	12 ».
Մագնիս	12 ».
Արջի պատմութիւնը, Գայլը	15 ».
Օգնիներ	8 ».
Թմփլիկը	12 ».
Լերան աղջիկը	20 ».
Գարէնն ու Մանէնը	40 ».
Անդարա-Հանէսը	40 ».
Եօթն ագռաւ	40 ».
Պստիկ ու չստիկ	40 ».
Սրինգ Հովուական	20 ».
Ժլատ սկրուջը	15 ».
Փոքրիկ Մէգը	25 ».
Խժռողներ	50 ».
Կենդանիների աշխարհում	30 ».

Դիմել՝—Книжный магазинъ Гуттенбергъ, Г. Галустяну (1162) 2—1

Շուտով տպագրութեան կը յանձնուի
«ԱՐՑԱԽԵՑԻ-ի»
«ԾՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ» գիրքը
Գինն է 75 կոպ.

Դիմել՝ Բագու, Նիկոլայեւ Գ. Ղահրաման-Քեխայեանցին 10—7

Թիֆլիսի ժողովարան
Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 31-ին 1902 թ
նշանակուած է
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
ընդհանուր հիմունքներով
(1157) 2—2

Լոյս տեսաւ
Զաք. Գրիգորեանցի (Կովկաս. գրավաճառոցի) հրատարակութեամբ՝
ԾԵՐԵՆՑԻ
„ԹՈՐՈՍ ԼԵՒՈՆԻ"

Գինն է (առաջ 1 ր.) այժմ 50 կոպ. Նոյն տեղը վաճառւում են նոյն հեղինակի՝ «ԵՐԿՈՒՆՔ 9 դարի», գինն է 1ր. Թէոտորոս Ռշտունի, գինն է 1 ր. գումարով գնողներին 20% զեղչ:

Շուտով մամուլին կը յանձնուի 2-րդ բարեփոխուած տպագրութեամբ՝ Զաք. Գրիգորեանցի յօրինած—«ՄԱՐԴԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ»—կամ մարդուս մարմնի կազմախօսութեան և բնախօսութեան ձեռնարկը, բազմաթիւ պատկերներով:
(1147) 3—3

ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ծնողներին երեխաներին ընծայելու համար լոյս տեսաւ Էմմանուէլ քահանայի «Ոտանաւորներ» (15 պատկերով, 72 երես): Հասարակ կազմի—50 կոպ., գումարով 40 կոպ., կազմով—75 կոպ., գումարով 60 կոպ.:
Москва, Свящ. Э. Назарьянцъ.
Тифлисъ, Центральная книжная торговля.
Հեղինակին դիմողները ճանապարհածախս չեն վճարում:
(1142) 6—5

ՄԵԾ ՕԳՈՒՏ

Մեր սինէմատոգրաֆիական գործիները (վերջին նորութիւն) ներմուծելու համար, մենք որոնում ենք ճարտար լրջմիտ գործակալներ փոքրիկ դրամագլխով:

Դիմել Պարիզ. Sté Générale des nemato graphes et Films. Paris rue auteville, 33. (1134) 0—4

Լոյս տեսան
Յարութիւն Թումանեանցի
„ՆՈՒԱԳՆԵՐ"
ԳԻՆՆ Է 30 ԿՈՊ.
„ՄՈՒՍԱ"
(Պատմ. պօէմ Ն. 1)
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.

Դիմել՝ Թիֆլիսի գրավաճառներին կամ հեղինակին՝ Тифлисъ. Чавчавадская ул. д. Маркарова № 25 го
(0) 3—3

ԽՄՈՐ ԵՒ ՍԻՐՕՊ
ՆԱՖԷ
ԴԷԼԱՆԳՐԷՆԻԻ
Pâte et Sirop de Nafe Delangrenier
Կրծքի համար ամենահաճելի դեղեր
Պահանջել իսկական դրոշմը Delangrenier
PARIS
19, rue des Saints—Pères, Պարիզում և դեղատներում.
16—8
(M.) 193450

ВѢСТНИКЪ ВИНОДѢЛІЯ

Журналъ выходитъ ежемѣсячно въ Одессѣ, подъ редакціей ВАСИЛІЯ ТАИРОВА, безъ предварительной цензуры, иллюстрированными книжками въ четыре печатныхъ листа, по самой обширной программѣ и при постоянномъ сотрудничествѣ выдающихся иностранныхъ и русскихъ ученыхъ и спеціалистовъ.

Открыта подписка на 1903 г. (12-й годъ изданія).

✕ Годовая подписная цѣна съ пересылкою и доставкою —6 руб. ✕

Въ видахъ облегченія составленія полной коллекціи ВѢСТНИКА цѣны за прошлые годы, какъ для теперешнихъ подписчиковъ, такъ и для лицъ, которыя подпишутся на журналъ до февраля 1903 года. понижены: за 1892—1895 и 1897—1900 годы по 3 руб. за экземпляръ: 1896 г. распроданъ; за 1901—1902 годы—по 6 р. Цѣны назначены съ перес. или дост.; безъ дост.—на 50 к. дешевле, а за границу—на 1 р. дороже.

Въ декабрѣ 1901 г. по случаю исполнившагося 10-лѣтія ВѢСТНИКА ВИНОДѢЛІЯ редакція выступила юбилейную книжку въ сильно увеличенномъ объемѣ (288 страницъ вмѣсто обычныхъ 64), съ 47 иллюстраціями. 39 портретами и въ обложкѣ; исполненной красками. [Ф.) 3—2

Открыта подписка на 1903-й годъ
НА ГАЗЕТУ
„КАВКАЗЪ"
съ ежемѣсячными литературными иллюстрированными приложеніями.

Газета «Кавказъ» въ 1903 году будетъ выходить съ ежемѣсячными литературными иллюстрированными приложеніями и—по мѣрѣ событій—съ рисунками въ текстѣ.

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА на газету «Кавказъ», съ приложеніями, остается прежняя, а именно: съ доставкою въ Тифлисѣ на годъ—10 руб., на полгода—6 руб., на одинъ мѣсяцъ—1 руб., съ пересылкою иногороднымъ на годъ—11 руб. 50 коп., на полгода—6 руб. 50 коп., на одинъ мѣсяц—1 руб. 25 коп.; за границу на годъ—17 руб., на полгода—9 руб., на одинъ мѣсяцъ—1 руб. 75 коп.

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: для объявителей кавказскаго края впереди текста 16 коп. и позади текста—8 коп. со строки петита или занимаемаго ею мѣста; для остальныхъ—20 коп. впереди такста и 10 коп. позади текста. Для лицъ, ищущихъ труда, и за многократныя объявленія допускается значительная скидка.

ПОДПИСКА И ОБЪЯВЛЕНІЯ ПРИНИМАЮТСЯ исключительно только въ конторѣ газеты «Кавказъ» (Эриванская площадь домъ Харазовой. телефонъ 182).

Лица и учрежденія находящіяся внѣ г. Тифлиса, плату за подписку и объявленія благоволятъ присылать въ контору газеты «Кавказъ» полностью, безъ вычета за пересылку, и съ точнымъ указаніемъ, на какой предметъ (за подписку или объявленія) высланы деньги.

Правительственныя же мѣста и должностныя лица, находящіяся въ Тифлисѣ и деньги за газету «Кавказъ» и за объявленія въ ней имѣютъ сдавать непосредственноя приходорасходчику канцеляріи у Главноначальствующаго, или же въ контору газеты «Кавказъ», или же, наконецъ, перечисляютъ ихъ, по прямымъ ассигновкамъ, наим означенной конторы, съ присылкою талоновъ отъ этихъ ассигновокъ въ упомянутую канцелярію. 3—3

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՂԳՈՐԾԻ
ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ
ԹՈՅԼ Է ՏՐՈՒԱԾ ՌՈՒՍԻԱՅՈՒՄ

Այս պատիճների մէջ պարունակուած զուտ սանտալի էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել հոնորէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կաթար բշտիկի և կուրծքի դէմ: Սա ներգործում է աւելի արագ, չի յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չի պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կծելը:

Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրայ լինի տառերով դրոշմուածները:

Պահեստ Ռուսիայի գլխաւոր դեղատներում:

MIDY

123710 60—34

ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ՑՄԱՀ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ✕✕✕✕✕✕
✕✕✕✕✕ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կեանքի ապահովագրութեան գործը տարէցտարի աւելի ու աւելի հսկայական ծաւալ է ստանում: Վիճակագրութիւնը ցոյց է տալիս, որ ներկայումս ամբողջ աշխարհում ապահովագրուած է 20.000,000,000 րուբլու, և ամեն տարի ապահովագրւում է կէս միլիոն րուբլու:

Ապահովագրութեան գործի այսպիսի տարածումն անհրաժեշտ է կացուցանում ապահովագրուողներին տալու ամեն տեսակ արտօնութիւններ և յարմարութիւններ, ինչ որ տալ է այժմ կեանքի և ցմահ եկամուտների ապահովագրութեան ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ, որի կանոնադրութիւնն իր մէջ պարունակում է ուրիշ ապահովագրական ընկերութեանց բոլոր լաւ կողմերը և ազատ է նրանց բոլոր թերութիւններից,

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ապահովագրութեան հիմքը կազմում են՝ պրեմիաների էժանութիւնը, պոլիսների անվիճելի լինելը, պրեմիաների մաս-մաս վճարումը, պոլիսների խափանելի չլինելը. ձրի պոլիս, պոլսի զօրութեան վերականգնումն, օգուտների մասնակցելը և այլն:

Այս բոլորի շնորհիւ կեանքի ապահովագրութեան ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ գործում է մրցութիւնից դուրս և ամենքին հնարաւորութիւն է տալիս աննկատելի կերպով խնայողութիւններ անելու և ապահովելու իրեն ու իր ընտանիքը:

Ռոստովի (Դոնի վրայ) շրջանի վարչութեան գրասենեակը
Դոնի, Կուբանի և Թերեքի շրջանների Ստաւրոպոլի ու Սև ծովի նահանգների համար գտնւում է
Ռոստովում-Դոնի վրայ, **ՉԱԽԸՐԵԱՆԻ եւ ԸՆԿ.** բանկային տան մէջ

Հարկաւոր են ներկայացուցիչներ Վլադիկավկազում, Ղզլարում, Մոզդոկում, Արմաւիրում, Եկաթերինոդարում, Անապայում, Սոչիում և այլ հայաբնակ քաղաքներում Հիւսիսային Կովկասում:
(1710) 20—17

1903
ՆՈՐ-ԴԱՐ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Քաղաքական-գրական ամենօրեայ թերթը 1903-ին կը հրատարակուի Թիֆլիսում նոյն ծրագրով և ուղղութեամբ ամեն օր, բացի տօներին հետեւող օրերից:

Ստացւում են ՍԵՓՀԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուբլի, վեց ամսուանը՝ 6 րուբլի, երեք ամսուանը՝ 3 ր. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ր. 50 կ., հատով համարը՝ 7 կ., Թիֆլիսում 5 կ.:

Բաժանորդ են գրւում միմիայն խմբագրատանը:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ:

Յայտարարութիւնները ընդունւում են և' օտար լեզուներով բառը 2 կ. առաջին երեսում՝ 4 կոպէկ:

Խմբագրատունը գտնւում է Դաւիդովսկայա փողոց, տ. № 5.

Պաստով «Նոր-Դար» ի հասցէն՝ Тифлисъ въ Редакцію „НОРЪ-ДАРЪ" կամ Tiflis Caucase Rédaction du journal «Nor-Dar».

ԾԱՆՕԹ. Թիֆլիսում «Նոր-Դար»-ին այժմ բաժանորդ գրւողը, ստանում է թերթը բաժանորդ գրուելու օրից. Թիֆլիսից դուրս բաժանորդ գրւողները ստանում են թերթը նրանց բաժանորդ գրուելու օրից՝ բաժանորդագրին հետ ուղարկելով 7 մարկ:

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1903 ГОДЪ НА
ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЖУРНАЛЪ
НОВЫЙ МІРЪ

Въ 1903 году гг. подписчики получатъ:

24 №№ богато иллюстриров. журнала «НОВЫЙ МІРЪ».
24 № илл. обз. текущей жизни «ВСЕМІРНАЯ ЛѢТОПИСЬ».
24 №№ илл. журнала прикл. знаній, п. н. «МОЗАИКА».
52 №№ иллюстриров. журнала «ЖИВОПИСНАЯ РОССІЯ»
52 №№ газеты, п. н. «ВРЕМЕННИКЪ ЖИВОП. РОССІИ»
12 книгъ еж-мѣс. журн. «ЛИТЕРАТУРНЫЕ ВЕЧЕРА».

Кромѣ того,
БЕЗПЛАТНО **ТРИ ЦѢННЫЯ ПРЕМІИ**

1) РОСКОШНОЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ИЗДАНІЕ, являющееся первымъ и единственнымъ этого рода изд. въ Россіи:

ГРАФЪ Л. Н. ТОЛСТОЙ

въ портретахъ, гравюрахъ, медаляхъ, изображеніяхъ въ живописи, скульптурѣ и т. д., съ прилож. мыслей и изречен. великаго писателя.

2) **РУССКІЙ МУЗЕЙ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА III**

Роскошное художественное изданіе въ больш. форматѣ, содержащее свыше 120 картинъ, съ объяснит. текстомъ Н. Корсакова.

3) **12 КНИГЪ ВЪ 12 ПЕРЕПЛЕТАХЪ БИБЛІОТЕКИ РУССК. И ИНОСТР. ПИСАТЕЛЕЙ**

заключающей въ себѣ ДВА собранія сочиненій, а именно:

6 томовъ собранія романовъ, повѣстей, разсказовъ и т. д. Д. И. СТАХѢЕВА и 6 томовъ произведеній знаменитаго англійскаго писателя САМ. СМАЙЛЬСА.

14 р Годовая подписная цѣна «НОВАГО МІРА» на веленевой бумагѣ, со всѣми объявленными приложеніями и безпл. прем., съ дост. и перес. 14 р.

Годов. подп. цѣна «НОВАГО МІРА» на слоновой бум. (вм. велен.) съ тѣми же прилож. и прем., съ дост. и перес. 18 р., за границу 28 р.

РАЗСРОЧКА допускается при условіи уплаты при подпискѣ не менѣе 2 р. и ежемѣс. не менѣе 1 р. и съ тѣмъ, чтобы вся подписная сумма была уплачена полностью не позже 10 декабря 1903 года.

Подписка на «Новый Міръ» принимается въ книжныхъ магазинахъ Товарищества М. О. ВОЛЬФЪ: въ С.-Петербургѣ, Гостиный Дворъ, 18, и въ Москвѣ, Кузнецкій Мостъ, домъ Джамгаровыхъ, а также во всѣхъ прочихъ столичныхъ и провинціальныхъ книжныхъ магазинахъ.

Гг. подписчики, взамѣнъ сочиненій Д. И. Стахѣева и Самуила Смайльса, могутъ, по желанію, получить въ 1903 году на выборъ одно изъ слѣдующихъ собраній сочиненій: или а) собраніе сочиненій И. И. Лажечникова въ 12 томахъ, или б) собраніе сочиненій Архіепископа Иннокентія въ 12 томахъ, или в) собраніе сочиненій Генриха Гейне въ 12 томахъ, или-же г) собраніе сочиненій В. И. Даля (Казака Луганскаго) въ 10 томахъ. Каждое изъ этихъ собраній будетъ выслано въ переплетенномъ видѣ.—Интересующіеся-же сочиненіями Д. И. Стахѣева могутъ получить въ 1903 году все собраніе сочиненій этого писателя въ 12 переплетенныхъ томахъ, при чемъ лишніе шесть томовъ будутъ высланы, взамѣнъ объявленныхъ шести томовъ сочиненій Смайльса. Равнымъ образомъ, взамѣнъ одного изъ художественныхъ изданій: «Графъ Л. Н. Толстой» или «Русскій Музей», г.г. подписчики могутъ получить новое полное собраніе сочиненій Н. И. Гнѣдича въ 6 т. (безъ перепл.)—О ВЫБОРѢ ПРЕМІЙ просятъ гг. подписчиковъ заявлять при самой подпискѣ.

Издатели: Товарищество М. О. ВОЛЬФЪ.—Редакторъ: П. М. ОЛЬХИНЪ.

*

(Ф.) 3—1

Ֆինանսների մինիստրութեան իրաւասութեան տակ գտնւող

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առևտրական, գործարանական և նիւթարդիւնաբերական հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների մինիստրութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունուած է իբրև օժանդակ ձեռնարկ առևտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձևով հաշուապահութիւն 4 ամսում:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաև նիւթարդիւնաբերական և նիւթագործական հաշուապահութիւն:
2) Առևտրական թուաբանութիւն:
3) Առևտրական թղթակցութիւն:
4) Մաքսային և առևտրական օրէնքներ:
5) Վայելչագրութիւն և ուղղումն ամենավատ ձեռագրի:

Ընդունելութիւն ամեն օր: Պարապմունքները սկսւում են 1903 թուի յունուարի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար:

Դասընթացքը աւարտողներին տալիս են, ֆինանսների մինիստրութեան թոյլատրուած ծրագրի համաձայն ատեստատներ:

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր, ծրագիր ուղարկւում է ձրի:

Վերևում յիշուած ձեռնարկը ծախւում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պոստի ծախս վճարելու: Գինն է 3 ր. 50 կոպէկ:
(1108) 30—12

Доз ценз. Тифлисъ, 29-го дакабря 1902 г Տպարան ընկ.«Վերեիչև և Կամենմախեր» Типографія Т-ва „Верeичевъ и Каменмахеръ" Михайловск. пр., № 81 Телеф. № 852